

Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici

DROGOVÁ ZÁVISLOSŤ MLÁDEŽE A ŠPORT

Jozef Hrčka, Jiří Michal, Pavol Bartík a kol.

Výt'ah z fakultnej výskumnej úlohy GÚ č. 5/2003: „Športové aktivity ako forma špecifickej primárnej prevencie drogovej závislosti u mládeže“ riešenej na Katedre telesnej výchovy Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

2004

Vedúci projektu:
Zástupca vedúceho projektu:
Spoluriešitelia:

Doc. PaedDr. Jiří Michal, PhD.
Prof. PhDr. Jozef Hrčka, DrSc.
PaedDr. Štefan Adamčák, PhD.
Doc. PaedDr. Pavol Bartík, PhD.
Mgr. Rastislav Kollár
Mgr. Nad'a Novotná, PhD.
PaedDr. Robert Rozim, PhD.
Prof. Herman Berčič, PhD.
Faculty of Sport, University of
Ljubljana (Slovinsko)
Ivan Lovrekovič, prof., Sisak (Chorvátsko)
Mgr. Ludmila Miklánková, PhD.
Fakulta tělesné kultury UP,
Olomouc (Česká republika)
Nikica Perkovič, prof., Sisak (Chorvátsko)

Recenzovali:

prof. PhDr. Pavol Glesk, PhD.
doc. PhDr. Ľudmila Nagyová, CSc.

Obsah

1. Úvod
2. Teoretické východiská
3. Stručný literárny prehľad o skúmanej problematike
4. Cieľ a úlohy výskumu
5. Organizácia a metodika výskumu
- Celková skladba respondentov
- Rodinné prostredie respondentov
6. Telovýchovná a športová aktivita žiakov
7. Názory a skúsenosti žiakov s drogovou závislosťou
- Závislosť od tabaku
- Závislosť od alkoholu
- Závislosť od nelegálnych drog
8. Korelácie medzi športovaním a užívaním drog
- Fajčenie
- Alkohol
- Nelegálne drogy
9. Súhrn
10. Závery
11. Literatúra

1. Úvod

V súčasnej spoločnosti sa užívanie drog stalo vážnym celospoločenským problémom, postihujúcim široké vrstvy obyvateľstva. Čísla zo štatistík o počte závislých osôb sú alarmujúce. Pritom čísla samy o sebe nevyjadrujú ani zďaleka všetky zdravotné a sociálne negatíva, ktoré užívanie drog prináša, avšak môžu slúžiť ako povzbudzujúci činiteľ pri zmobilizovaní všetkých síl spoločnosti a pri vytváraní širokého spektra účinnej protidrogovej ofenzívy. Je všeobecne známe, že drogová závislosť rozširuje a prináša so sebou obrovské škody, súvisiace s chorobnosťou, liečbou, práceneschopnosťou až úmrtnosťou ľudí. To všetko sa prirodzene negatívne odráža aj na ekonomike štátu.

Konzumácia drog medzi východoeurópskou mládežou vzrástla za 5 rokov trojnásobne a veľmi rýchlo sa dostáva na úroveň západnej Európy. Na Slovensku sa napr. rovnako ako v Poľsku, Chorvátsku, Estónsku a Maďarsku počet osôb vo vekovej kategórii 15 – 16 ročných zdvojnásobil. Udáva sa, že spotreba drog u mládeže sa vo väčšine východoeurópskych štátov pohybuje medzi 15- 24 percentami. V USA je to až 45 percent mládeže – a vývin sa v tomto smere uberať aj u nás cestou ich dobiehania.

Komisia expertov Svetovej zdravotnej organizácie (WHO) pre drogovú závislosť definovala drogu ako „substanciu, ktorá po vpravení do živého organizmu môže zmeniť jednu alebo viacero funkcií“. Podľa tejto definície možno za drogu pokladať všetky prírodné a syntetické látky účinkujúce na centrálny nervový systém. Všeobecne sa drogy rozdeľujú na legálne – teda neodporujúce zákonom (napr. alkohol, tabak, káva a i.) a na nelegálne – zákonnými normami zakázané (napr. marihuana, kokaín, hašiš, LSD, a i.)

V našom výskume sme sa zamerali na najužívanejšie legálne drogy (alkohol a tabak) a na nelegálne drogy všeobecne, teda bližšie nešpecifikované a to so špecifickým zameraním na ich užívanie u športujúcej a nešportujúcej mládeže. Vychádzame z premisy, že skúsenosti s drogami majú hlavne tí žiaci, ktorí sa nevenujú žiadnej záujmovej činnosti. Potvrdilo sa, že žiaci, ktorí navštevujú aspoň jeden záujmový útvar, sami odcudzujú užívanie drog aj trávenie voľného času v potulovaní, povalovaní a zahálke a pod.

Domnievame sa, že jedným z účinných preventívnych prostriedkov boja proti užívaniu drog mládeže je šport, športová činnosť žiakov na školách, v záujmových organizáciách a v rodine. Preto sme sa rozhodli riešiť výskumnú úlohu s cieľom spoznať bližšie vzťah športujúcej a nešportujúcej mládeže ku drogám, ako aj ich názory a postoje k užívaniu drog. Sústredili sme sa na žiakov troch vekových kategórií (10-11 roč., 13-14 roč., 17-18 roč.), za

účelom spoznať nielen konzumáciu drog všeobecne, ale aj ich postupujúci trend s pribúdajúcimi rokmi. Výskum sme orientovali na banskobystričský región. Téma výskumnej úlohy: Športové aktivity ako forma špecifickej primárnej prevencie drogovej závislosti u mládeže. V tejto publikácii prinášame stručný výťah z výskumu. Predpokladáme však, že budú nasledovať ďalšie publikácie s osobitným zameraním na chlapcov a dievčatá.

Do riešenia výskumnej úlohy sa nám podarilo získať aj spoluriešiteľov v zahraničí: Mgr. Ludmilu Miklánkovú, PhD. z Palackého univerzity v Olomouci; Prof. Hermana Berčiča, PhD. z Ľubľanskej univerzity, na ktorých anketa prebieha v tomto roku (2004); Ivana Lovrekoviča, prof. a Nikicu Perkoviča, prof. zo Sisaku (Chorvátsko) kde už anketa prebehla.

Za pochopenie a láskavosť pri uskutočňovaní výskumu ďakujeme riaditeľom a učiteľom škôl (sú uvedené v zozname), ktorí nám pri realizácii dotazníkovej ankety vyšli v ústrety.

Podakovanie chceme vyjadriť aj Ing. Ladislavovi Ramacsayovi za účinnú pomoc pri spracovaní údajov a Adamovi Striešovi, prof. za pomoc pri distribuovaní a zbere dotazníkov.

Za cenné pripomienky a hodnotenie publikácie chceme poďakovať obom recenzentom: prof. PhDr. Pavlovi Gleskovi, PhD. a doc. PhDr. Ľudmile Nagyovej, CSc.

2. Teoretické východiská

Nie je tajomstvom, že súčasný stav v užívaní drog u mládeže na Slovensku je alarmujúci. Už staršie prieskumy v niektorých regiónoch na Slovensku hovorili o každom štvrtom až piatom stredoškólakovi, ktorý už niektorú z mäkkých, či dokonca tvrdých drog okúsil. Žiaľ, narastá aj počet žiakov na základných školách, ktorí tvoria časť populačnej zložky skúšajúcej drogy.

Výročná správa, ktorú v októbri r. 2002 zverejnilo v Bruseli Európske stredisko na sledovanie drog a drogovej závislosti hovorí, že v rokoch 1994-2000 používanie drog medzi mladými ľuďmi na Slovensku neustále rastie. V tej istej správe sa uvádza, že zatiaľ čo v roku 1995 považovalo marihuanu za ľahko dostupnú drogu len asi 25 percent študentov na Slovensku, v r. 1999 to už bolo takmer 48 percent. Syntetickú drogu extáza dokáže dnes ľahko zadovážiť takmer 12 percent slovenských študentov, zatiaľ čo v r. 1995 to bolo menej ako osem percent.

Problematike užívania drog u mládeže sa na Slovensku venuje dnes už pomerne značný počet odborníkov. Na základe výskumu všetci konštatujú, že počet užívateľov drog je neúmerne vysoký, že sa z roka na rok zvyšuje a že sa veková hranica ich užívateľov hrozivo

znižuje. Zo štúdia výskumných prác o užívaní drog mládežou možno však dedukovať, že sa prevažne venujú monitoringu súčasného stavu, avšak v menšej miere zameriavajú pozornosť vo výskume na prevenciu, na spôsoby boja proti užívaniu drog.

Ukazuje sa potrebným viac skúmať dosah tých záujmových aktivít vo voľnom čase, ktoré môžu mať pozitívny vplyv v zmysle prevencie používania drog. Najmä o športovaní sa už dlhšie usudzuje ako o úspešnom prostriedku prevencie. Pričom pod športovaním sa nemyslí len podávanie vrcholových výkonov, ale najmä športovanie zo záľuby, pre potešenie, dobré pocity, zábavu a pod.

Zdôvodňuje sa to najmä pestrosťou obsahu a foriem športových aktivít, pozitívnou emocionalitou, trvalejšou príťažlivosťou ale aj prístupnosťou, teda možnosťou zapojiť sa do športovania komukoľvek a to aj jedincom pohybovo netaľentovaným, netrénovaným a výkonnostne neorientovaným.

Na základe uvedeného sa predpokladá, že v širokom protidrogovom fronte môže byť športová (športovo-rekreačná) činnosť účinnou hrádzou, ktorá môže výrazne sťažiť cestu drogy k mládeži. Chýba však presvedčivé argumentačné potvrdenie tejto hypotézy, ktoré by vyplynulo z výskumu a ktoré by explicitne preukázalo, že športujúca mládež je drogovo menej závislá ako nešportujúca.

3. Stručný literárny prehľad o skúmanej problematike

V odborných a vedeckých publikáciách možno nájsť dostatočný počet literárnych žánrov monitorujúcich súčasný stav používania drog žiakmi a študentmi na našich školách. Možno spomenúť napr. práce autorov KONČEKOVÁ (2001), NAGYOVÁ(1996), ONDREJKOVIČ-POLIAKOVÁ a kol. (1999), CEJPEK – CEJPEKOVÁ (1997), HRONCOVÁ (1993), VALIHOROVÁ (1997), BOROŠOVÁ-BUSTÍNOVÁ (1996), ONDICOVÁ (1999-2001), PÉTIOVÁ (1998), NOCIAR (1996) a početné ďalšie.

Významným prínosom v protidrogovej výchove bolo usporiadanie medzinárodného seminára Drogy – pedagogický problém (Nitra, 1997) a vydanie zborníka zo seminára (1997). Ďalej to bolo vydanie monotematického čísla časopisu Pedagogická revue (1998), ktoré malo za úlohu „ prispieť k poznaniu mnohorozmernosti problémov drogovej epidémie a k mobilizácii všetkých vo výchove i výskume na aktívne riešenie problémov užívania drog “.

V oboch týchto dokumentoch publikujú práce známi odborníci z oblasti protidrogovej výchovy. Osobitnú pozitívnu úlohu zohrali aj časopisy SYDNEY 2000 a ATÉNY 2004,

ktoré v početných číslach prinášali veľa teoretického materiálu, informácií, cenných rád a pokynov pre rôzne stupne škôl.

V skrátenej podobe nie je možné excerpovať výsledky z takého veľkého počtu prameňov, preto spomeniem aspoň niektoré údaje. Napr. NAGYOVÁ (1996) anketovala žiakov zákl. škôl (II. stupeň), stredných odborných učilíšť, gymnázií a stredných škôl, vysokých škôl. Anketu zrealizovala na vybraných školách západoslovenského a stredoslovenského regiónu. Zistila napr., že na základných školách si príležitostne zafajčí 5,9% žiakov, alkohol z nich používa príležitostne 28,1%, pravidelne 5%, drogy okúsilo 5% žiakov a 5% ich používa pravidelne. S pribúdajúcim vekom sa percento fajčiarov a užívateľov alkoholu i drog zvyšuje, takže na vysokých školách už 19,2% študentov fajčí pravidelne a 23,5% príležitostne. Pravidelne holduje alkoholu 10% (čo je len o 1% viac ako v SOU a o 4,5% viac ako v gymnáziách), avšak príležitostné užívanie alkoholu vykazuje až 77,2% z nich. Kontakt s inou drogou na VŠ malo 29% respondentov, avšak alarmujúce je percento tých, ktorí užívali drogu viackrát, a to 10,5%, čo je markantne vyššie ako v gymnáziách a SOU. Škoda, že autorka nezisťovala ako je to s výskytom používania drog u športujúcich žiakov a študentov v porovnaní s nešportujúcimi.

Podobné zarážajúce výsledky možno získať aj z výskumu KONČEKOVEJ (2001). Anketovala žiakov z SOU služieb, stavebného a obchodného v Košiciach (n=346) a zistila, že tých respondentov, ktorí si zapália cigaretu občas alebo denne je 55,5% (chlapcov 58,6% a dievčat 53,5). Zatiaľ čo u dievčat príležitostne fajčí štvrtina a denne tiež štvrtina, u chlapcov príležitostne fajčí len okolo 10%, avšak denne skoro 40%. Konzumentov alkoholických nápojov (príležitostne, občas alebo denne) je až 85% (chlapcov 83,5% a dievčat 85,9%). Tieto čísla sú skutočne alarmujúce, najmä ak zväžíme vysoké percento dievčat. Zatiaľ čo u chlapcov používa alkohol denne 3,8%, u dievčat sú to 2,3%, avšak zatiaľ čo občas, zriedka si dá pohárik 43,6% chlapcov, u dievčat je to až 70,9%.

Priam udivujúce sú niektoré údaje z prieskumu u vysokoškolákov, ktorí zrealizovali BOROŠOVÁ a BUSTÍNOVÁ (1996). Uvádzajú, že u 78% respondentov sa zvýšila konzumácia alkoholu v porovnaní so strednou školou. Navyše, že 71% vysokoškolákov by nechcelo byť abstinentami, pričom ako hlavný dôvod uvádzajú izoláciu zo strany spoločnosti. Časté pitie alkoholu (viac ako dvakrát týždenne) uviedlo 30% vysokoškolákov (avšak ani jedna vysokoškoláčka).

Iné drogy (teda okrem alkoholu a tabaku) používa v SOU (KONČEKOVÁ, 2001) 4,9% respondentov a to 3,8% dievčat a 6,8% chlapcov. KONČEKOVÁ konštatuje, že tieto čísla sú pomerne nízke, pretože údaje z iných štátov, dokonca aj z iných častí Slovenska, sú

omnoho vyššie. Potvrdzujú to aj údaje, ktoré získala NAGYOVÁ (1996). Uvádza, že v SOU užívalo príležitostne iné drogy 10% respondentov a pravidelne 5,6% respondentov.

Z kaleidoskopu výskumných prác o užívaní drog školákov možno však uzatvárať, že autori sa prevažne venujú monitoringu skladby a frekvencie výskytu užívateľov, eventuelne zisťovaniu príčin tohto stavu a len v menšej miere zameriavajú pozornosť na prevenciu, na cesty boja proti užívaniu drog. Možno aj preto absentuje v publikovaných materiáloch (s výnimkou NAGYOVEJ, 1996) tématika významu, možností a využívania športovo-rekreačných aktivít ako jedného z možných prostriedkov v protidrogovej výchove.

Z bohatého materiálu ku problematike drog v časopise Sydney 2000(1999, 2000) možno citovať: “ Nemusíme sa navzájom presviedčať, že v širokom protidrogovom fronte aj šport a pohyb môže byť účinnou hrádzou, výrazne sťažujúcou cestu drogy k mladému človeku. Heslo: ŠPORTOM PROTI DROGÁM nie je a nemusí byť teda len módnym sloganom. Odporúča sa dávať väčší priestor a čas organizovaniu súťaží dlhodobého charakteru typu miestnych či okresných líg, súťažíam v netradičných športoch s aktívnou účasťou stovák detí a mladých ľudí – najmä tých, pre ktorých sa doteraz šport ešte nestal pravidelnou súčasťou ich denného režimu.

SLEPIČKOVÁ (1999) poukazuje na koexistenciu voľnočasových aktivít a užívania drog. Uvádza, že telesná výchova a šport síce zaujímajú prvoradé miesto vo voľnočasových činnostiach ponúkaných školou, avšak rovnako, ako ďalšie záujmové činnosti v škole , nepostihnú príliš veľkú časť študentov... Ako ukazujú výskumy, zostáva značná časť stredoškolskej populácie (možno až polovica), ktorá svoj voľný čas nemá možnosť vhodne naplniť. To predstavuje v súvislosti s drogami veľké riziko. Zistila, že šport znižuje riziko podľahnutia drogám a iným závislostiam. U stredoškolákov, z ktorých v Čechách fajčí okolo 30%, dosiahol výskyt používania tvrdých drog už v r. 1998 10%. Opakovane sa preukázalo, že šport má významný vplyv na nižší výskyt fajčenia a alkoholu, zvlášť pravidelného. Nešportujúci prejavujú väčšiu toleranciu v názoroch na škodlivosť a spoločenskú prijateľnosť pitia alkoholu a vo väčšej miere ho konzumujú.

Za závažný možno považovať aj ďalší argument Slepíčkovej (2001), a to že, z tých stredoškolákov, u ktorých patrí šport medzi tri najobľúbenejšie aktivity voľného času, užilo mäkkú drogu 23,6% a tvrdú drogu 3,2%, avšak z tých, u ktorých šport nepatrí medzi tri najobľúbenejšie aktivity užilo mäkkú drogu 30,1% a tvrdú 7,7% respondentov.

V excerpciách a citátoch o odporúčaní využívania športu ako protidrogovej bariéry by bolo možné pokračovať. Avšak aj tieto tu prezentované sú dostačujúcim argumentom na

to, aby bolo možné akceptovať športovo-rekreačné aktivity ako významnú zložku aktivít voľného času vhodnú pre mládež v boji proti užívaniu drog a drogovej závislosti.

4. Cieľ a úlohy výskumu

Cieľom výskumu bolo zistiť názory žiakov rôznych vekových kategórií na drogovú závislosť školskej mládeže v korelácii s aktívnym športovaním alebo so športovou pasivitou a tiež zistiť výskyt užívateľov legálnych i nelegálnych drog u športujúcej a nešportujúcej školskej populácie, porovnať ich navzájom v troch vekových kategóriách: 10-11 roč., 13-14 roč., 17-18 roč. žiakov a zo získaných údajov vyvodiť závery. Riešením tejto výskumnej úlohy chceme prispieť k rozšíreniu poznatkov v športovej edukológii o doteraz absentujúcu problematiku.

Úlohy výskumu:

1. Vypracovať dotazník s orientáciou žiakov I. a II. stupeň ZŠ a na žiakov stredných škôl
2. Získať spoluriešiteľov v zahraničí a rozposlať im formulár dotazníka.
3. Zrealizovať anketu na školách rôzneho typu v banskobystrickom regióne.
4. Vypracovať manuál k vyhodnoteniu dotazníka.
5. Vyhodnotiť odpovede v dotazníkoch.
6. Vypracovať súhrn a závery vyplývajúce z výskumu.
7. Poskytnúť výsledky nášho výskumu zahraničným spoluriešiteľom.

5. Organizácia a metodika výskumu

Výskum sa uskutočnil v rokoch 2001-2003 a bol zameraný na banskobystrický región.

Výskumnú vzorku tvorilo 749 respondentov, z toho vo vekovej kategórii 10-11 ročných - 214; v kat. 13-14 roč. - 227; a v kat. 17-18 roč. – 308.

Základnou metódou bola dotazníková metóda. Dotazník obsahoval 5 častí: anamnézu, telovýchovnú a športovú aktivitu žiakov, údaje o fajčení, požívaní alkoholických nápojov, o drogách. Celkove sa v ňom nachádzalo 50 prevažne uzavretých otázok.

Anketa sa zrealizovala na školách v banskobystrickom regióne. Dotazník distribuovali i zbierali riešitelia výskumnej úlohy z Katedry telesnej výchovy Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici. Žiakom sa zdôraznila anonymita každého respondenta. Táto zásada sa tiež rešpektovala pri manipulácii s dotazníkmi (zber, spracovávanie ap.)

Na realizácii ankety sa podieľajú tiež stredoškolský profesor Adam Strieš a pri technickom spracovaní výsledkov vypomáhal Ing. L. Ramacsay.

Dotazníky odovzdalo 342 chlapcov a 407 dievčat. Pri vyhodnocovaní dotazníka sa zisťoval: frekvenčný výskyt, percentuálny výskyt, korelácie otázok, chi-kvadrát.

Riešiteľský tím tvorili: vedúci projektu: doc. PaedDr. Jiří Michal, PhD., zástupca vedúceho projektu: prof. PhDr. Jozef Hrčka, DrSc., spoluriešitelia: PaedDr. Štefan Adamčák, PhD., doc. PaedDr. Pavol Bartík, PhD., Mgr. Rastislav Kollár, Mgr. Nad'a Novotná, PhD., PaedDr. Robert Rozim, PhD., Prof. Herman Berčič, PhD., prof. Ivan Lovrekovič, Mgr. Ludmila Miklánková, PhD., prof. Nikica Perkovič.

5.1. Celková skladba respondentov

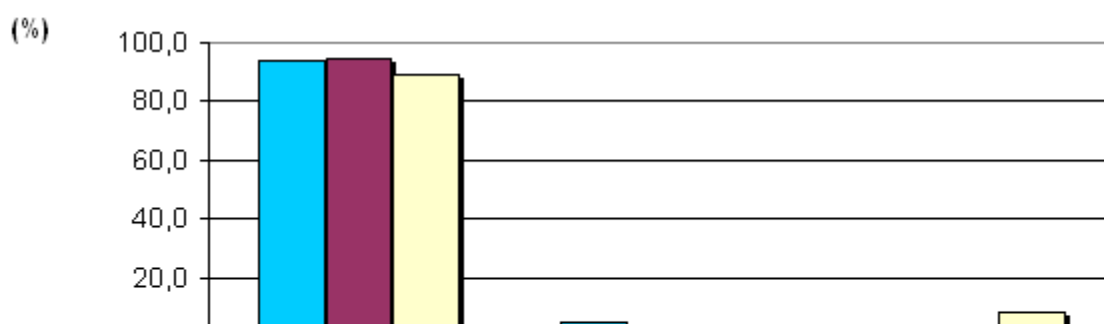
Veková kategória	Celkový Počet (n)	Chlapci		Dievčatá		Mesto		Vidiek	
		n	%	n	%	n	%	N	%
10-11	214	116	54,2	98	45,8	168	78,5	46	21,5
13-14	227	117	51,5	110	48,5	223	98,2	4	1,8
17-18	308	109	35,4	199	64,6	299	97,1	9	2,9
Spolu	749	342	45,66	407	54,34	690	92,12	59	7,88

Z celkovej skladby možno dedukovať, že počty chlapcov (n=342) a dievčat (n=407) sa nám nepodarilo získať v rovnakom počte. Z väčšieho počtu 17-18 roč. dievčat (n=199) sme však nechceli vylučovať, lebo respondentky v tejto vekovej kategórii majú už širší odborný i sociálny rozhľad a ich názory môžu byť významnejšie ako žiakov z nižších vekových kategórií. Zapríčinila to tiež okolnosť, že z nižších vekových kategórií sme pre neúspešnosť alebo nesprávnosť vyplnenia vylúčili desiatky dotazníkov. Ukázalo sa, že 10-11 roč. žiaci nie vždy správne pochopia formuláciu otázok, ktoré sú starším žiakom ľahko pochopiteľné.

Podľa počtu respondentov z miest (n=690) mohlo by sa hovoriť o ich značnej prevahe. Okrem Banskej Bystrice iné mestá v regióne nie sú však počtom obyvateľov veľké a ani rozdiely v spôsobe života obyvateľov nebudú medzi jednotlivými sídlami značné.

Bývanie

Obr. 1

Nie je prekvapujúce, že väčšina žiakov vo všetkých vekových kategóriách býva s rodičmi. Pochopiteľné je aj zistenie, že u 17-18 ročných sa zvyšuje percento ubytovaných mimo rodiny. Sú to zrejme prevažne študentské domovy , v ktorých nachádzajú žiaci možnosti ubytovania, pretože povaha štúdia si vyžaduje bývanie priamo v mieste školy.

5.2. Rodinné prostredie

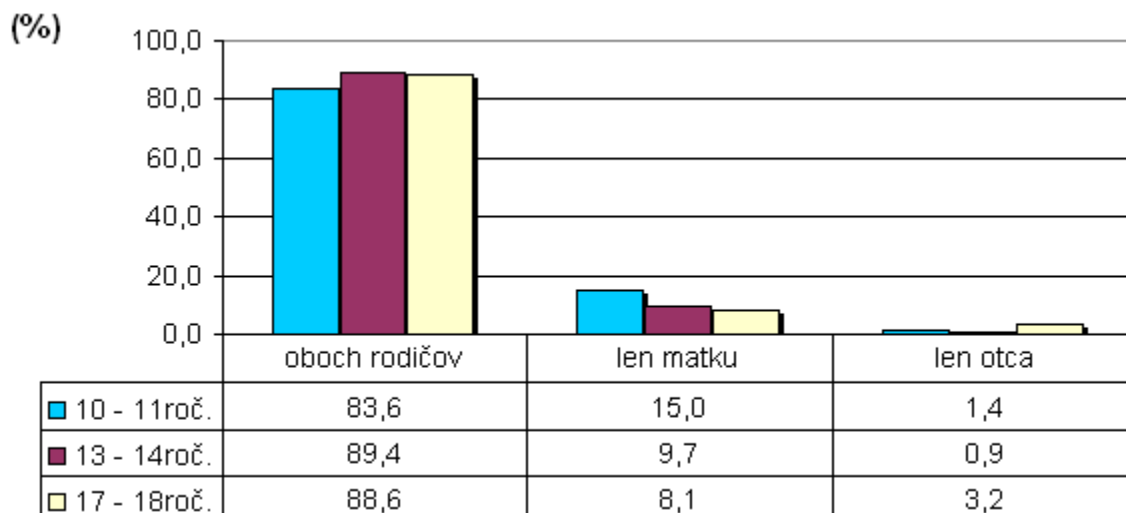
Rodine prináleží vo výchove dieťaťa stále prioritné miesto. Školáci, ktorí sú počas školského roka ubytovaní mimo domova, podliehajú častejšie negatívnym vplyvom prostredia. DOKTOROV-HOLOTNÁKOVÁ (1998) konštatujú: „Nadbytok slobody sa podpísal aj na šírení drog. Ktorý diler by si predstavil lepšie prostredie na predaj drog, ako je koncentrácia niekoľkých stovák alebo tisícok študentov na jednom mieste, slobodný a nekontrolovaný pohyb po internáte..... nekontrolované žúry v internátoch a zákaz vstupu polície do internátu (akademická pôda). V internátoch načierno prespávajú ľudia. Čím je internát väčší, tým je ich tam viac. Viacerí z nich sú priamo díleri drog.“

Ukázalo sa však, že v protidrogovej výchove nezastáva rodič takú významnú úlohu ako sa od neho očakáva. Rodičia neboli na túto úlohu pripravení pre generačnú neskúsenosť a protidrogový analfabetizmus (NOVOTNÝ, 1998). Potvrdzujú to do značnej miery aj novšie výskumy. MAJERČÍKOVÁ (2003) je toho názoru, že väčšina rodičov vie, že drogová závislosť je choroba, pozná základné názvy legálnych a nelegálnych drog, pozná najznámejšie príčiny vedúce k užívaniu drog i miesta, na ktorých sa s drogami dá najľahšie stretnúť. Avšak len menšia časť rodičov pozná základné účinky heroínu či finančnú náročnosť užívania kokaínu, len menšia časť vie, že užívanie drog môžu a vedia deti a mládež dokonale a dlhú dobu tajiť, alebo že človek závislý od nejakej nelegálnej drogy sa môže pohybovať v ich blízkosti bez toho, aby mali o tom tušenie. Nádejou na intenzívne pôsobenie v prevencii drogovej závislosti zostáva teda škola.

Pozoruhodné je však vysoké percento 10-11 ročných žiakov, ktorí majú len matku (15%). Súvisí to zaiste aj s vysokým percentom rozvedených rodičov v tejto vekovej kategórii (23%). Ukazuje sa, že čím sú žiaci mladší, tým je percento rozvedených rodičov vyššie, teda že so zvyšujúcim sa letopočtom žiakov, ubúda rozvodovosť.

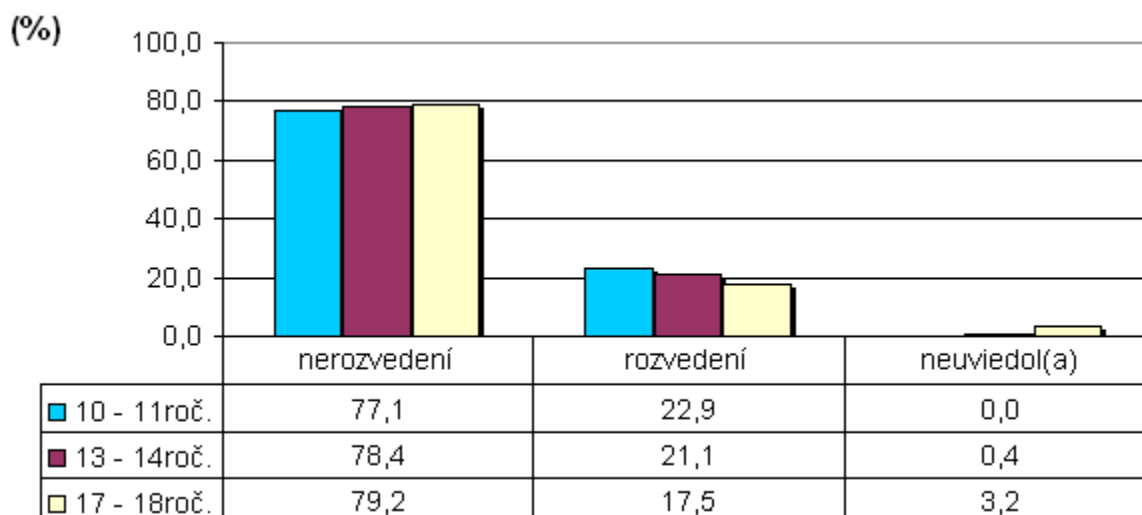
Má rodičov

Obr. 2

Rodinný stav rodičov

Obr. 3

6. Telovýchovná a športová aktivita žiakov

Prekvapujúci je vysoký počet tých respondentov, ktorí uvádzajú, že pravidelne športujú (47,6%). Vzhľadom na to, že toto číslo nezodpovedá realite, usudzujeme, že respondenti nepochopili správne obsah výrazu „pravidelné športovanie“. V odbornej terminológii sa predpokladá, že sa jedná o jedno- a viacnásobné športovanie v týždni. Tento

zmysel výrazu nemusel byť adekvátne zakotvený v predstavách žiakov a to bez rozdielu na vekové kategórie. Pozitívnu odpoveď mohli teda označiť aj takí, ktorí jednak nešportujú pravidelne (a viackrát) v týždni, alebo nepoznajú precízny význam termínu športovanie. Z dedukcie vyplýva, že v ďalšom výskume bude potrebné buď otázku preformulovať, alebo ju pri vyplňaní dotazníka doplniť verbálnym výkladom.

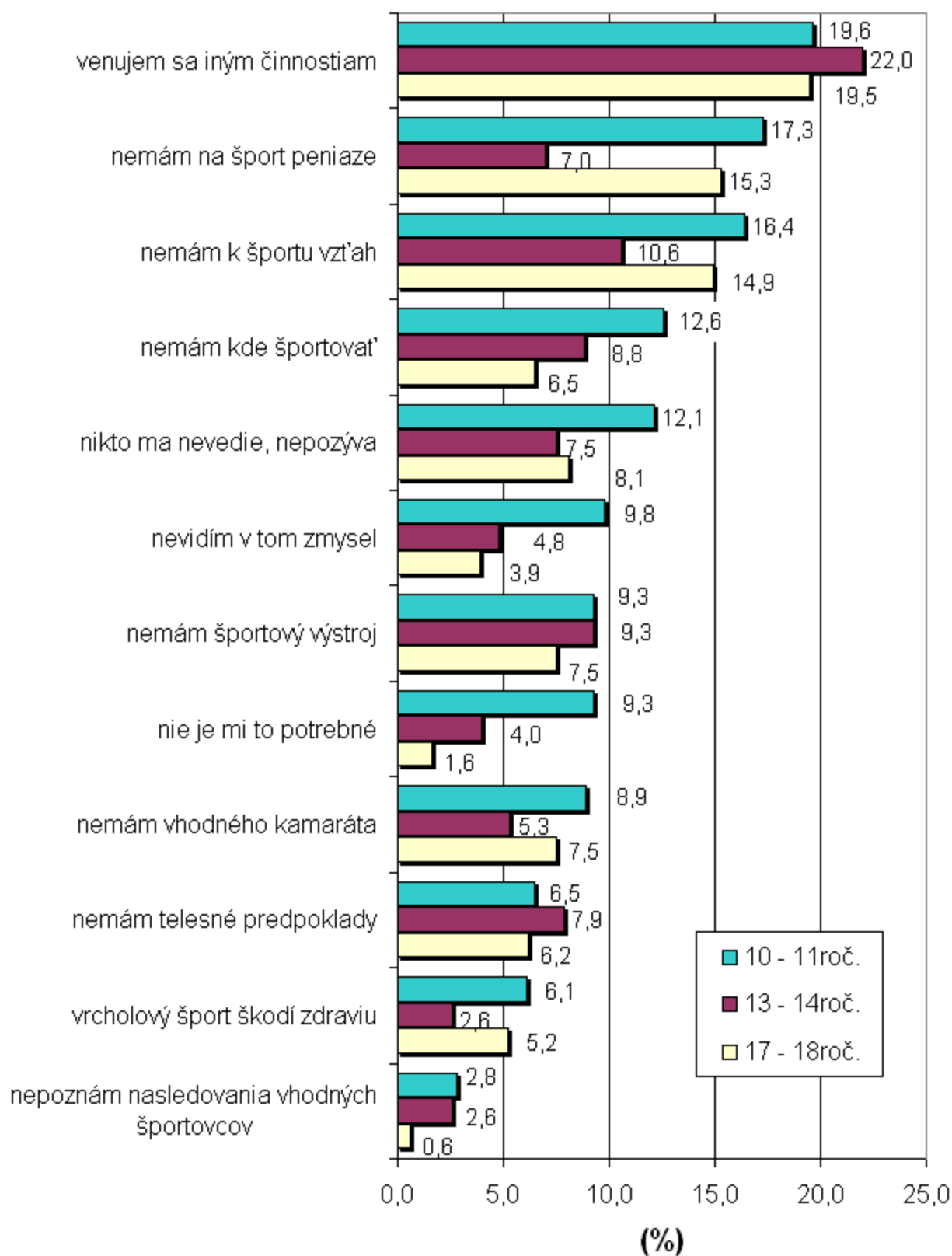
Veková kategória	Celkový počet (n)	Pravidelne športujú			
		áno		nie	
		N	%	n	%
10-11 r.	214	95	44,4	119	55,6
13-14 r.	227	130	57,3	97	42,7
17-18 r.	308	132	42,9	176	57,1
spolu	749	357	47,6	392	52,3

Dôvody nešportovania:

Najfrekvencovanejšia odpoveď je, že sa venujú radšej iným činnostiam, čo je pri dnešných bohatých variáciách aktivít vo voľnom čase pochopiteľné. Avšak viaceré ďalšie odpovede svedčia o tom, že v predstavách žiakov sa poníma šport pravdepodobne len ako vrcholový. Svedčia o tom početné odpovede s požiadavkou na peniaze, zariadenia, výstroj. Zrejme žiakom nie sú známe také adekvátne druhy športovo-rekreačných aktivít, ktoré osobitné finančné nároky nevyžadujú a pre ktoré stačí napr. príroda, byt, záhrada, park apod. Zarážajúce sú však odpovede rázu nevidím v športovaní zmysel, športovanie mi nie je potrebné, nemám k športu vzťah. Z nich možno opäť nepriamo dedukovať, že žiaci majú v predstavách vrcholový šport, alebo že ich vedomosti o potrebe pohybovej činnosti pre zdravie človeka sú nedostačujúce. Takéto dedukcie nás nútia zamyslieť sa nad vzdelávacou a osvetovou činnosťou, formami a obsahom výučby žiakov na rôznych typoch škôl a to nielen na hodinách telesnej výchovy. Týka sa to napr. v značnej miere predmetov biológia, zdravotná výchova atď.

Ak nešportuješ, uveď prečo

Obr. 4

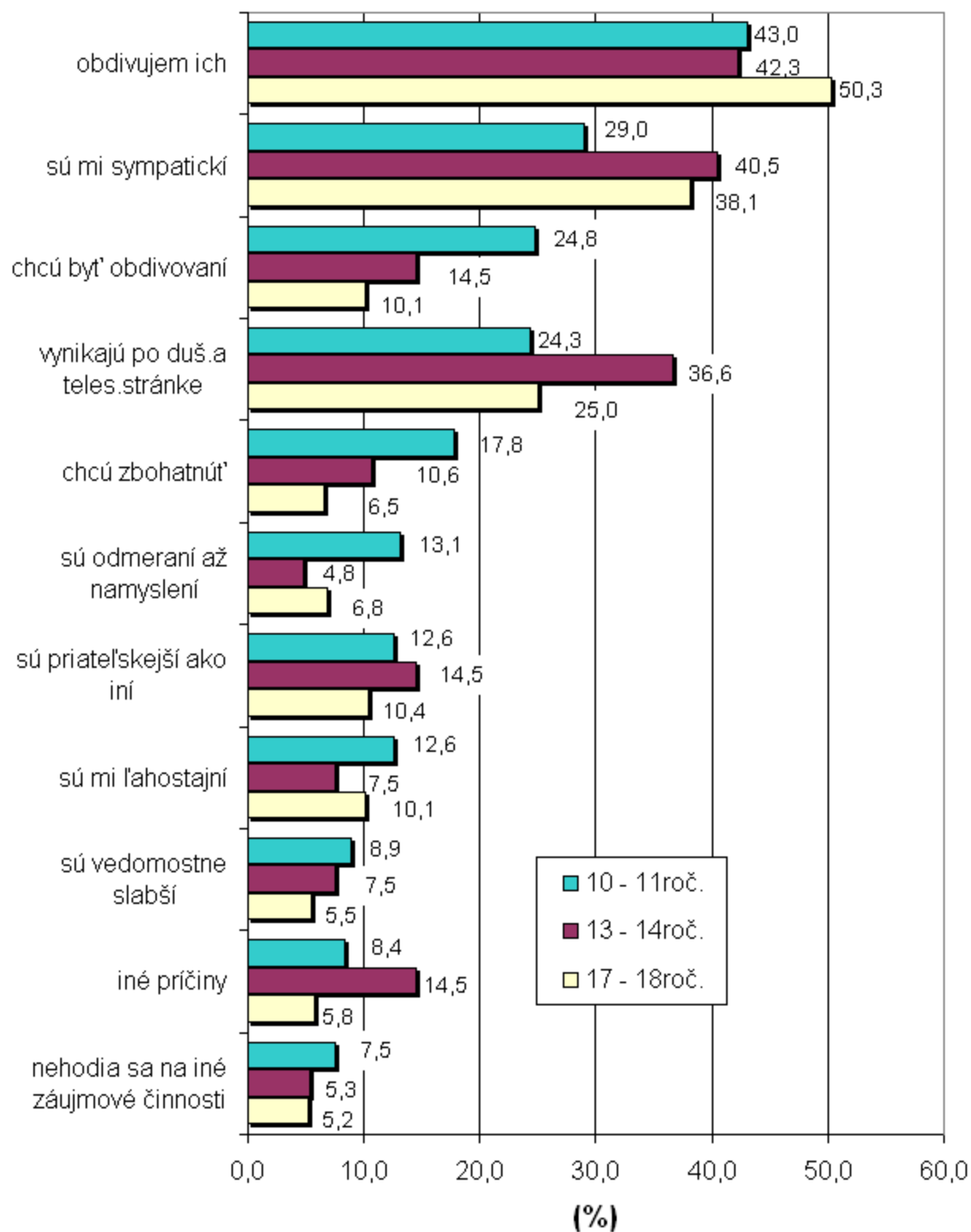

Ako sa pozeráš na tých, ktorí športujú?

Odpovede respondentov na túto otázku svedčia o ich vysoko pozitívnom pohľade na tých, ktorí sa venujú športu. V prvom rade ich obdivujú a sú im sympatickí. Už to je devíza, ktorú možno pri propagácii športovania využiť. Pozoruhodné je konštatovanie respondentov, že športovci vynikajú tak po duševnej ako i telesnej stránke. Ak sme sa teda v minulosti veľakrát pozerali na športovcov ako na žiakov s preferenciou fyzických kvalít a zníženou hodnotou duševných kvalít, tak hodnotenie odpovedí v našom výskume hovorí o určitom posune. Zaujímavý by však bol aj názor učiteľov na túto konštatáciu. Aj tento údaj je možné využiť pri nabádaní žiakov do aktívnej športovej činnosti.

Ako sa pozeráš na tých, ktorí športujú ?

Obr. 5

V chorvátskej vzorke (PERKOVIČ, LOVREKOVIČ 2003) sa tento údaj potvrdil ešte vyšším percentom (42,73 %) ako u nás a figuruje na prvom mieste.

Avšak na poprednom mieste sa umiestnil aj počet odpovedí, že športovci chcú byť obdivovaní – a to u nás na štvrtom a u Chorvátov na šiestom mieste (z 11. možných odpovedí). Chorvátski žiaci, podobne ako i naši, hodnotia pomerne dobre u športovcov to, že sú priateľskejší ako iní. Toto konštatovanie bolo výrazne frekventovanejšie ako označenie, že sú odmeraní až namyslení

V posledných desaťročiach figuruje v sledovaní skladby voľnočasových aktivít detí a mládeže na prvom mieste sledovanie televízie. V našom výskume sa potvrdil najväčší výskyt kladných odpovedí u 10-11 ročných respondentov. Ani to však nie je uspokojujúce konštatovanie, vzhľadom na negatíva, ktorými táto hypokinetická činnosť vplyva na zdravie a pohybový vývin dieťaťa. Vysoké percento sledovanosti televízie by si mali uvedomiť v prvom rade rodičia a racionálne regulovať čas strávený deťmi pri obrazovkách. Čiastočnou (možno len dočasnou) náplasťou je zistenie, že vo vyšších vekových kategóriách tejto činnosti ubúda.

Pozoruhodné je vysoké percento (a celkové prvenstvo) trávenia voľného času počúvaním hudby. Prekvapujúce je však aj vysoké percento tejto činnosti u 10-11 ročných , čo sa pred niekoľkými rokmi v takej výške neregistrovalo. Záujem o počúvanie hudby možno odôvodniť nielen bohatým hudobným programom v rozhlase a televízii, ale aj vznikom nových reprodukčných prostriedkov (napr. aj pre CD) a to aj prenosných , ohurujúcou reklamou, častým usporadúvaním koncertov moderných hudobných foriem, glorifikáciou spevákov, hudobníkov a hudobných skupín, skrátka explóziou priemyslu produkujúceho prístroje, disky, hudobné nástroje, reprodukčné zariadenia ap.

Nízke percento v hierarchii aktivít zaberá tvorivá činnosť a záujmová odborná činnosť žiakov.

Celkove možno konštatovať, že žiaci venujú svoj voľný čas najmä receptívnym aktivitám, z ktorých na škodu vecí, takmer zaniká čítanie literatúry (okrem tej, ktorá súvisí so školskými povinnosťami). To nám vyplynulo aj z orientačných rozhovorov pred výskumom. Pravdepodobne bude túto činnosť pokrývať nejaké percento v „ iných aktivitách“.

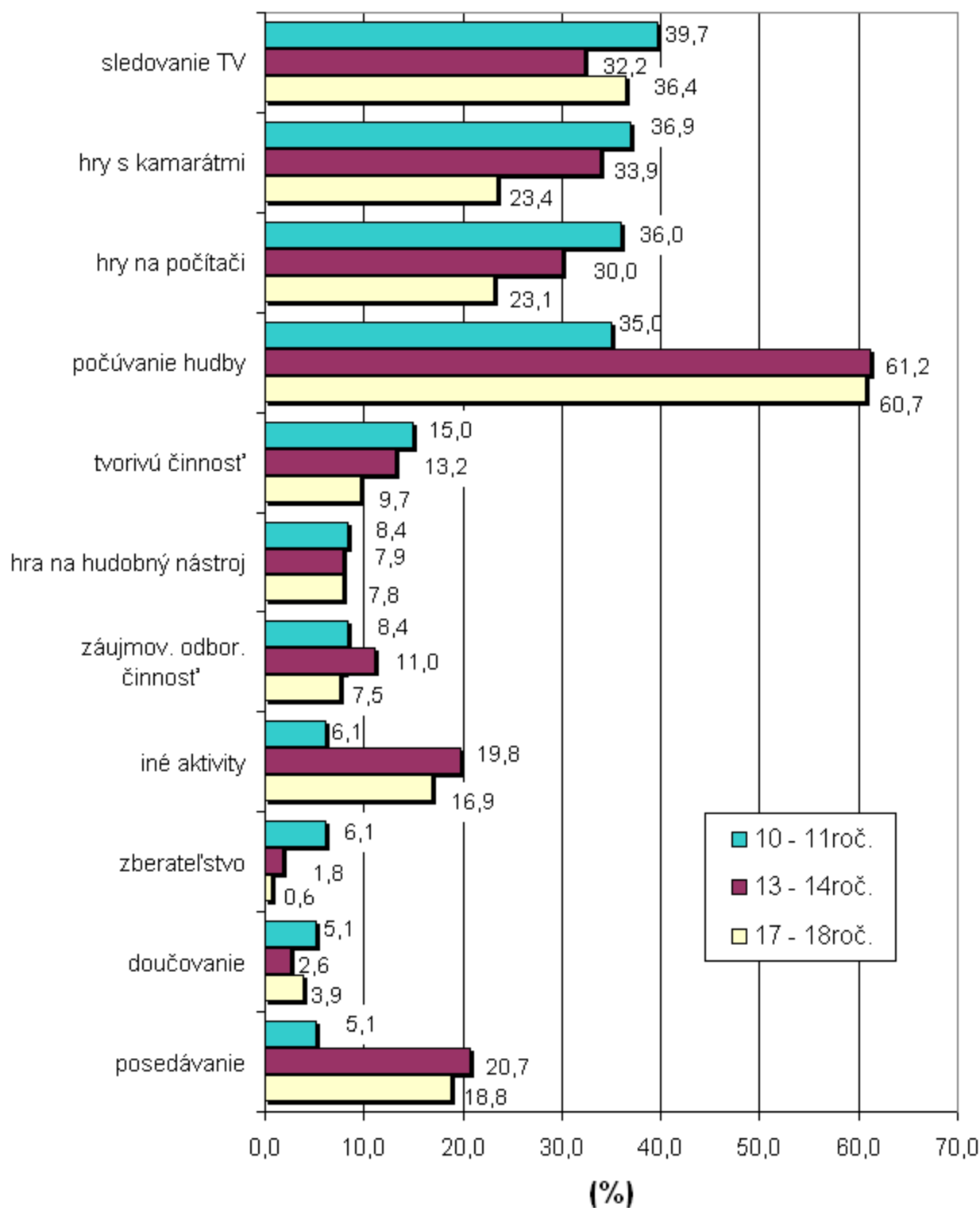
Na hierarchii aktivít voľného času je možné pozorovať ich meniacu sa skladbu a percentuálne zastúpenie. V porovnaní so staršími literárnymi prameňmi sa objavujú nové druhy aktivít, akými sú napr. hry na počítači a tiež sledovanie novovzniknutých zábavných hier, súťaží a programov pre deti v televízii, ktoré pred niekoľkými rokmi neexistovali. Dá sa predpokladať, že v krátkom čase pribudnú k tradičnej štruktúre aktivít voľného času aj ďalšie, ako napr. telefonovanie, posielanie SMS, hry na mobilných aparátoch, čas strávený v nákupných strediskách, činnosť pri hracích automatoch, činnosť v zábavných parkoch, u zamestnaných osôb aj čas strávený na ceste autom, a nakoniec- či to chceme pripustiť alebo nie – aj užívanie drog.

Aj v Chorvátsku (PERKOVIČ, LOVREKOVIČ 2003) získali podobné výsledky ako u nás. Najfrekvencovanejšie zo všetkých odpovedí sú prvé štyri: počúvanie hudby a hry s priateľmi boli zastúpené rovnako (po 58,94 %), sledovanie TV programov 52 % a hry na počítači 29%.

Pred športovaním uprednostňujem vo voľnom čase

(viacnásobná voľba odpovedí)

Obr. 6

7. Názory a skúsenosti žiakov s drogovou závislosťou

7.1. Závislosť od tabaku

Svojim rozsahom a dôsledkami nadobudlo fajčenie už dávno celospoločenský charakter a priamo sa dotýka všetkých členov spoločnosti (fajčiarov i nefajčiarov, starších i mladších, mužov a žien, športovcov i nešportovcov). Aj napriek tomu, že si väčšina fajčiarov uvedomuje negatívne až katastrofálne účinky fajčenia na zdravie, ostáva naďalej atraktívne a to tak pre ženy ako aj pre mužov. Dôvody sú rôzne. Niektorí uvádzajú, že sa k cigarete obracajú v situácii, keď riešia zložité stresové situácie, keď sú podráždení, nervózni, sklamaní, rozrušení a pod. OROSOVÁ (2004) tiež uvádza, že výsledky viacerých výskumov prinášajú poznatky o významnosti vzťahu medzi fajčením a extravertičnosťou, neuroticizmom, impulzívnosťou a silnejšími antisociálnymi tendenciami. Pre pravidelných fajčiarov je v porovnaní so sporadickými fajčiarmi fajčenie dôležitejšie pri redukcii napätia a tiež ako zdroj pozitívnej stimulácie.

KOLLÁRIK a BAJČÍK (1998) usudzujú, že významnú skupinu (najmä silných fajčiarov) tvoria osoby, ktoré sa nedokážu vhodne adaptovať na podmienky a situácie, nevhodne ich hodnotia a reagujú na ne.... Podľa vyjadrenia fajčiarov má cigareta v sebe niečo, čo v zložitých situáciách objektívne pomáha. Ako teda potom vysvetliť poslanie cigarety a fajčenie v príjemných situáciách (napr. po obede), keď nie je treba odstraňovať určité napätie, problémy?

Z výsledkov výskumných prác možno dedukovať, že v štádiu započatia a experimentovania s fajčením zohrávajú dôležitejšiu úlohu sociálne činitele (rodina, kamaráti) avšak v štádiu pravidelnosti, stálosti fajčenia sú významnejšie emocionálne stavy, konštitučno-genetické faktory a osobnostné dispozície.

Fajčenie tabakových cigariet

Skúšal si už fajčiť cigarety?					Ak áno, zopakoval si fajčenie niekoľkokrát?				
Veková kategória	Áno		nie		Veková kategória	áno		nie	
	n	%	n	%		n	%	n	%
10-11- r. (n=212)	81	38,2	131	61,8	10-11- r. (n=140)	35	25,0	105	75,0

13-14- r. (n=224)	163	72,8	61	27,2	13-14- r. (n=187)	111	59,4	76	40,6
17-18- r. (n=308)	240	77,9	68	22,1	17-18- r. (n=260)	186	71,5	74	28,5
Spolu (n=744)	484	65	260	35	Spolu (n=587)	332	56,5	255	43,4

Z výsledkov možno dedukovať, že fajčenie tabakových cigariet – aj napriek antifajčiarskej osvete – je stále lákavé a populárne. Svedčí o tom napr. 38% žiakov vo veku 10-11 r., ktorí už fajčenie vyskúšali a 25% z nich, ktorí fajčenie zopakovali.

Ak tento údaj porovnáme s výsledkami, ktoré zistila NAGYOVÁ pred takmer desiatimi rokmi (v r. 1994) konštatujeme, že percento našich fajčiarov je vysoké. NAGYOVÁ (1996) zistila, že príležitostne si zafajčí 5,85 % žiakov základných škôl II. stupňa a 94,15% ešte nefajčili. Rozdiel medzi jej a našimi údajmi sa môže javiť ešte vypuklejší, ak zakcentujeme, že vzorku jej respondentov tvorili žiaci o niečo starší. Vynára sa tiež úvaha, či k tomuto rozdielu nemohol prispieť aj časový posun (1994-2003).

Zatiaľ, čo v našej vzorke skúsilo fajčiť cigaretu celkove 65% respondentov u PERKOVIČA, LOVREKOVIČA (2003) to bolo 42,46 %. Fajčenie zopakovalo u nás 56,5 % , zatiaľ čo u Chorvátov to bolo 51%. Vzostupná tendencia počtu fajčiarov narastajúca paralelne so zvyšujúcim sa vekom žiakov sa zdá pochopiteľná. Zarážajúcim sa však javí výška percentuálneho rozdielu medzi vekovými kategóriami. Zatiaľ, čo u 10-11 ročných fajčenie zopakovalo (a pravdepodobne i opakuje) 25 % respondentov, u 17-18 ročných je to 71,5 %.

Ak KOLLÁRIK s BAJČÍKOM (1998) potvrdzujú, že veková hranica prvých kontaktov s cigaretou sa stále posúva nižšie a ukazuje, že nie sú zriedkavé prípady, keď deti prakticky zistia ako chutí cigareta už v 5.- 7. roku svojho života.

OROSOVÁ (2004) zistila, že medzi žiakmi základných a stredných škôl tvoria najpočetnejšiu skupinu fajčiari (až 38%). Z toho je 27,27 % žiakov zo základných škôl a 43,79% zo stredných škôl. Najväčší nárast fajčiarov bol zistený v 9. ročníku a najvyšší počet fajčiarov bol zistený na SOU.

Ak fajčíš sústavne, tak koľkokrát týždenne?

Počet opakovaní	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=14)		13-14 r. (n=39)		17-18 r. (n=96)		Spolu (n=149)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1x	7	50	5	12,8	9	9,4	21	14,0
2x	1	7,1	4	10,3	6	6,3	11	7,3

3x	2	14,3	2	5,1	5	5,2	9	6,0
4 a viackrát	2	14,3	3	7,7	9	9,4	14	9,3
denne	2	14,3	25	64,1	67	69,8	94	63,0

Z tabuľky vyplýva, že z tých žiakov, ktorí uvádzali, že fajčia, holduje cigaretám 1 x týždenne najvyššie percento u najmladších, a to až 50%. Mohlo by sa to vysvetľovať aj tým, že je to počiatočný stav, ktorý sa časom zmení. Pri porovnaní všetkých troch kategórií možno usudzovať, že s pribúdajúcimi rokmi z tohto počtu „fajčiarov“ jedna časť prestane fajčiť, druhá časť však zvýši frekvenciu fajčenia v týždni. Túto domnienku potvrdzujú napr. aj percentá tých žiakov, ktorí fajčia denne: zatiaľ čo u 10-11 ročných je to 14,3 %, u 13-14 ročných je to už 64,1 % a u 17-18 ročných až 69,8 %. Do tejto otázky ešte nebol zakomponovaný údaj o počte vyfajčených cigariet v týždni.

Čísla o počte žiakov fajčiacich denne sú alarmujúce (63%) a sú vyššie ako uvádza KONČEKOVÁ (2001), kde denne fajčí 31,2 % žiakov SOU- z toho chlapcov takmer 40%. PÉTIOVÁ (1996) na základe výskumu v troch postupujúcich ročníkoch konštatuje, že počet fajčiarov, a to nielen príležitostných ale aj pravidelných stúpa. Zistila, že najviac príležitostných fajčiarov je vo veku od 15 do 17 rokov a najviac pravidelných fajčiarov je vo veku od 18 do 26 rokov. Aj NAGYOVÁ (1996) konštatuje, že s pribúdajúcim vekom sa u žiakov percento fajčiarov postupne zvyšuje a uvádza, že u vysokoškolákov je to 19,2 % pravidelne a 23,5 % príležitostne fajčiacich.

Ak fajčíš denne, tak koľko cigariet za deň?

Počet cigariet denne	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=15)		13-14 r. (n=34)		17-18 r. (n=87)		Spolu (n=136)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1	3	20	1	2,9	7	8	11	8,0
2	2	13,3	4	11,8	8	9,2	14	10,2
3	7	46,7	3	8,8	16	18,4	26	19,1
4	1	6,7	4	11,8	19	21,8	24	17,6
5 a viac	2	13,3	22	64,7	37	42,5	61	44,8

Nie je logicky zdôvodniteľné, prečo v najmladšej kategórii dosahujú najvyššie percento tí žiaci, ktorí denne vyfajčia 3 cigarety (46,7%). Zčasti uspokojuje u nich značný pokles fajčiarov, ktorí vyfajčia 5 a viac cigariet denne, ale aj tak je to vysoké percento (13,3%). Najvyššie percento žiakov, ktorí vyfajčia 5 a viac cigariet denne sa vyskytuje v kategórii 13-14 ročných (64,7 %) a je pozoruhodné, že najvyššej vekovej kategórii toto

percento značne klesne (42,5 %). Dá sa predpokladať, že na dospelejších možno viac vplýva racionálne spoznanie negatívnych účinkov fajčenia na človeka. Je však alarmujúce, že 5 a viac cigariet denne vyfajčí 44,8 % respondentov. Čísla v tabuľke poukazujú aj na percentuálny nárast (okrem 10-11 roč.) vyfajčených cigariet denne od jednej až po 5 a viac. Podobnú tendenciu vykazujú aj výsledky získané PERKOVIČOM, LOVREKOVIČOM (2003). U nich dokonca viac cigariet ako 5 denne uvádza až 64,63 % respondentov.

Kto Ti ponúkol prvú cigaretu?

Kto ponúkol	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=81)		13-14 r. (n=169)		17-18 r. (n=243)		Spolu (n=493)	
	N	%	n	%	n	%	n	%
Nikto, vzal som si ju sám	26	32,1	35	20,7	74	30,5	135	27,3
Kamarát-kamarátka	38	46,9	114	67,5	147	60,5	299	60,6
Rodič	3	3,7	5	3,0	5	2,1	13	2,6
Iný	14	17,3	15	8,9	17	7,0	46	9,3

Podľa výsledkov z doterajších výskumov u nás dalo sa očakávať, že najfrekvencovanejšia odpoveď bude kamarát – kamarátka (60,6%). Táto odpoveď dosiahla najvyššiu hodnotu vo všetkých troch kategóriách. Podobné výsledky u žiakov SOU uvádza aj KONČEKOVÁ (2001) a to 53,8 %. KOLLÁRIK, BAJČÍK (1998) zdôrazňujú, že „nemožno opomenúť členstvo v určitých skupinách .. a ich normy, kde nepísanou podmienkou členstva je najčastejšie užívanie alkoholu, drog a cigariet.“

Naši spoluriešitelia z Chorvátska (PERKOVIČ, LOVREKOVIČ, 2003) však uvádzajú, že u nich bola najfrekvencovanejšia odpoveď: nikto, vzal som si cigaretu sám – a to až 42,76 %. Avšak aj kamarát – kamarátka dostávajú vysoké percento (36,82 %). V našom výskume to bolo 27,3 %.

Škodí fajčenie zdraviu?

Vyjadrenie	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=194)		13-14 r. (n=220)		17-18 r. (n=302)		Spolu (n=716)	
	n	%	n	%	N	%	n	%
Áno	166	85,6	191	86,8	261	86,4	618	86,3
Nie	6	3,1	2	0,9	2	0,7	10	1,3
Čiastočne	11	5,7	26	11,8	38	12,6	75	10,47

Neviem	11	5,7	1	0,5	1	0,3	13	1,8
---------------	-----------	------------	----------	------------	----------	------------	-----------	------------

O negatívnom vplyve fajčenia na zdravie je presvedčených až 86,3 % respondentov, pričom vo všetkých troch vekových kategóriách je toto percento približne zhodné. Podobný výsledok zistili aj PERKOVIČ, LOVREKOVIČ (2003) a to 87,11 %. Toto zistenie je potešiteľné, avšak nekorešponduje s vysokým percentom fajčiarov medzi žiakmi. Pravdepodobne sú v týchto percentách zahrnutí aj žiaci, ktorí síce fajčia, ale aj napriek tomu sú presvedčení, že fajčenie zdraviu škodí. Pozoruhodné je pomerne značné percento tých, ktorí si myslia, že fajčenie škodí zdraviu len čiastočne (10,47%). To slúži ako podnet pre zintenzívnenie osvetovej činnosti na školách.

Čo ťa viedlo k tomu, že si vyfajčil prvú cigaretu?

Dôvod	Vekové kategórie					
	10-11 r. (n=80)		13-14 r. (n=167)		17-18 r. (n=240)	
	N	%	N	%	n	%
Zvedavosť	58	72,5	128	76,6	179	74,6
Chcel sa stať dospeljším	5	6,3	3	1,8	15	6,3
Pocit kamarátstva (s fajčiarmi)	7	8,8	8	4,8	7	2,9
Osamotenosť	0	0	0	0	1	0,4
Stresová situácia	0	0	10	6,0	23	9,6
Snaha dosiahnuť uvoľnenie	2	2,5	6	3,6	6	2,5
Iné	8	10,0	12	7,2	9	3,8

Z tabuľky vyplýva, že najfrekvencovanejšia odpoveď je zvedavosť (74,6%), podobne ako u PERKOVIČA, LOVREKOVIČA (2003) takmer súhlasne 73,68 %. Názory na to, že zvedavosť je veľmi silným motívom pri prvom kontakte s cigaretou je veľmi častá. Pomerne vysoké percento uvádza aj stresové situácie (9,6 %), čo by korešpondovalo s názorom KOLLÁRIKA – BAJČÍKA (1998): „Príčiny, alebo dôvody pre fajčenie sú rôzne a fajčiari často uvádzajú, že sa k cigarete obrátili v situácii, keď hľadali riešenie problému, záťažovej zložitej situácie.“ Uspokojujúci účinok fajčenia uvádza ako dominantnú príčinu fajčenia aj BONÓVÁ (1984) a to u 57,4 % študujúceho dorastu Zvolenského okresu. Prekvapujúce je nízke percento tých, ktorí uvádzajú, že sa chceli stať dospelšími (len 6,3 %), čo sa teoreticky často považuje za najfrekvencovanejší dôvod.

KONČEKOVÁ (2001) uvádza, že niektoré dievčatá udávali, že súčasnému návyku predchádzali začiatky experimentovania s cigaretou z nudy, zo srandy, z frajeriny a tiež preto,

že fajčia ich kamarátky („kamarátky fajčia, tak musím aj ja“, „všetci v partii fajčia – láka ma to, hoci mi nechutí“).

Môže byť šport vhodným prostriedkom proti fajčeniu?

Vyjadrenie	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=198)		13-14 r. (n=222)		17-18 r. (n=306)		Spolu (n=726)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áno	78	39,4	92	41,4	106	34,6	276	38,0
Nie	37	18,7	29	13,1	46	15,0	112	15,4
Čiastočne	26	13,1	73	32,9	137	44,8	236	32,5
Neviem	57	28,8	28	12,6	17	5,6	102	14,0

Odpovede na túto otázku svedčia o tom, že žiaci vo väčšine prípadov usudzujú, že šport môže byť vhodným prostriedkom proti fajčeniu, a tiež že môže byť len čiastočne vhodný. Pomerne nízke percento kladných odpovedí je zarážajúce a informuje o tom, že mladí ľudia nemajú dostatočné vedomosti o významnej úlohe športu v protidrogovej prevencii. Oveľa lepšie vyzneli odpovede žiakov u PERKOVIČA-LOVREKOVIČA (2003), kde vyslovilo súhlas s pozitívnou úlohou športu 72% respondentov a nesúhlas len 9 %. Aj SLEPIČKOVÁ et al. (1995) konštatuje, že u stredoškolákov sa opakovane preukázalo, že šport má významný vplyv na nižší výskyt fajčenia a alkoholu, zvlášť pravidelného. Úloha športu sa veľa razy akcentuje aj v špeciálnom vydaní časopisu Sydney 2000 (2000, roč. IX, č.7-8), o.i.: „Nemusíme sa navzájom presvedčať, že v širšom protidrogovom fronte aj šport a pohyb môže byť účinnou hrádzou výrazne sťažujúcou cestu drogy k mladému človeku... Veľká šanca v tomto smere sa naskytá aj organizátorom školského športu, najmä prostredníctvom dobre prepracovaného systému školských športových súťaží...“ Tiež PŘEROVSKÝ (1995) odporúča využívať v propagácii boja proti zneužívaniu drog verejne prístupné a populárne športové akcie. Podobne NAGYOVÁ (1996) odporúča vytvárať nové podmienky pre rekreačné športovanie na školách, rozšíriť aktivity v hnutí Šport pre všetkých a šíriť humánne myšlienky olympizmu.

Nízke percento žiakov v našom výskume, ktorí sú presvedčení o tom, že šport je vhodným prostriedkom proti fajčeniu, je výzvou k aktivite nielen pre učiteľov telesnej výchovy, zdravotnej výchovy ai., ale aj pre riaditeľov škôl.

Myslíš, že dobrý športovec nesmie fajčiť?

Odpovede	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=195)		13-14 r. (n=218)		17-18 r. (n=301)		Spolu (n=714)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áno	105	53,8	130	59,6	162	53,8	397	55,6
Nie-nemyslím	45	23,1	38	17,4	76	25,2	159	22,2
Neviem	45	23,1	50	22,9	63	20,9	158	22,1

Ani štruktúra odpovedí žiakov na túto otázku nemôže byť uspokojujúca. Demonštruje nedostatočné uvedomenie a slabé znalosti zo zdravotnej výchovy, alebo inými slovami „konfúzny postoj juvenilného jedinca „ (NAGYOVÁ, 1996) a korešponduje s výskytom odpovedí na predchádzajúcu otázku. Takmer 45% respondentov si nemyslí, alebo nevie, že dobrý športovec nesmie fajčiť. Aj tento fakt je alarmujúci a provokujúci pedagógov na všetkých typoch škôl.

7.2. Závislosť od alkoholu

Ochutnanie a pitie vína

Vysoké percento tých žiakov, ktorí už víno ochutnali, nie je prekvapujúce. Mnohí z respondentov, ale aj z dospeléj populácie, víno ani k alkoholu nepriradujú. Chápu ho často ako nápoj, ktorý je zdraviu škodlivý alebo ako prostriedok na uhasenie smädu. Veľa razy prvý pohár vína ponúknú svojim deťom rodičia, aj preto sa už u 10-11 ročných žiakov vyskytuje jeho ochutnávka až v 68,1 % prípadov. Producenti vína, z pochopiteľných dôvodov, vytvárajú už u detí vzťah k pitiu vína a vyrábajú pre nich detské šampanské. Nie je pritom dôležité, či toto šampanské má nejaké percentá alkoholu – dôležité je vytváranie návyku. Neobstojí ani častá výhovorka rodičov, že to aj tak „nemá grády“. Kategória 10-11 ročných detí by v žiadnom prípade víno piť nemala.

Aj NAGYOVÁ (1996) uvádza, že na základných školách pravidelne užíva alkohol 5% detí a príležitostne 28,1 %. Na gymnáziách podľa nej užíva pravidelne alkohol 5,2 % žiakov

a príležitostne 36,3%. PÉTIOVÁ (1998) zistila, že študenti SOU konzumujú alkoholické nápoje dokonca vo väčšej miere ako študenti vysokých škôl (SOU denne 3,2%, VŠ – 2,4 %). PERKOVIČ, LOVREKOVIČ (2003) nás oboznamujú s výsledkami svojho výskumu, v ktorom 78,40 % žiakov už ochutnalo víno. BROSKA a kol. (2000) zistili, že na vysokých školách pravidelne konzumuje alkohol 31,67 % vysokoškoláčok a 50 % vysokoškolákov.

Ochutnal si už víno					Ak áno, kedy to bolo ?					
Vekové kategórie	Áno		Nie		V tomto roku		Vlani		Ešte skôr	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
10-11 r. (n=210)	143	68,1	67	31,9	46	32,4	55	38,7	41	28,9
13-14 r. (n=224)	210	93,8	14	6,3	59	28,2	35	16,7	115	55,0
17-18 r. (n=308)	282	91,6	26	8,4	62	21,9	17	6,0	204	72,1

Kto ti ponúkol víno?

Odpovede	Vekové kategórie					
	10-11 r. (n=152)		13-14 r. (n=208)		17-18 r. (n= 282)	
	n	%	N	%	n	%
Kamarát(-tka)	19	12,5	81	38,9	156	55,3
Príbuzní	45	29,6	53	25,5	46	16,3
Rodič	60	39,5	42	20,2	43	15,2
Súrodeneec	6	3,9	5	2,4	2	0,7
Športujúci	1	0,7	1	0,5	2	0,7
Iný	21	13,8	26	12,5	33	11,7

Údaje v uvedenej tabuľke potvrdzujú známy fakt, že veľa razy je to práve rodič, ktorý prvý ponúkol víno svojim deťom. Zarážajúce je vysoké percento 10-11 ročných detí, ktoré toto konštatovanie potvrdzujú (39,5%). Vysoké percento patrí aj príbuzným (29,6%), čo pravdepodobne súvisí s poznaním, že sa to často stáva na rodinných oslavách. Vekovo staršie kategórie uvádzajú na prvom mieste kamaráta, na druhom príbuzných a rodiča až na treťom mieste. Pozoruhodný je fakt, že spolušportujúci nebol pôvodcom pitia vína ani v jednom percente odpovedí.

Aj u PERKOVIČA-LOVREKOVIČA (2003) sa umiestnili na prvom mieste rodičia (29,8 %), avšak na druhom sú to priatelia (28,50 %) a na treťom iní (19,47%) a príbuzní až na štvrtom mieste (15,56%).

Aká Ti bola chuť vína?

Respondenti všetkých vekových kategórií sa vo väčšine prípadov vyslovili, že chuť vína im bola príjemná. Možno predpokladať, že to súvisí s nízkym percentom alkoholu vo víne, pretože vo vyjadrení o chuti tvrdého alkoholu takéto percento pozitívnych odpovedí nezisťujeme. Štvrtina najmladších síce uvádza, že chuť bola nepríjemná (25,5 %), ale staršie vekové kategórie dávajú toto označenie až na tretie miesto. Vyvstáva otázka, o aký druh vína sa v jednotlivých prípadoch pri ochutení jednalo (biele, červené, sladké , polosladké, suché) čo mohlo ovplyvniť ich hodnotenie. V chorvátskej vzorke respondentov nachádzame na prvom mieste označenie, že chuť bola odporná (31,59%), príjemná je na druhom mieste (30,64%) a 18,76 % respondentov ju označilo ako nepríjemnú.

Aká Ti bola chuť vína?

Chuť vína	Vekové kategórie					
	10-11 r. (n=149)		13-14 r. (n=211)		17-18 r. (n= 284)	
	n	%	N	%	n	%
Príjemná	48	32,2	111	52,6	153	53,9
Nepříjemná	38	25,5	32	15,2	41	14,4
Nič nehovoriaca	31	20,8	52	24,6	81	28,5
Odporná	32	21,5	16	7,6	9	3,2

Ako často sa dostaneš k vínu?

Čo sa týka frekvencie pitia vína, vo všetkých troch kategóriách uvádza vyše polovice respondentov, že ho pijú len niekedy, nepravidelne. Takáto odpoveď sa vyskytuje často aj v iných podobne zameraných výskumoch. Čo je však na našich výsledkoch pozoruhodné, to je druhá najčastejšie uvádzaná odpoveď, že sa k vínu dostávajú jedenkrát týždenne. Podobné výsledky sa dosiahli aj v chorvátskej vzorke respondentov, avšak s menšími rozdielmi medzi odpoveďami: niekedy – nepravidelne 28,06%, 1x týždenne 24,46%, 1-2 x mesačne 24,46%.

Ako často sa dostaneš k vínu?

Frekvencia	Vekové kategórie		
	10-11 r. (n=41)	13-14 r. (n=98)	17-18 r. (n=151)

	n	%	N	%	n	%
1x týždenne	5	12,2	24	24,5	40	26,5
2x týždenne	5	12,2	6	6,1	7	4,6
3x týždenne	1	2,4	3	3,1	4	2,6
Viac ako 3x týždenne	1	2,4	1	1,0	4	2,6
Denne	0	0,0	5	5,1	1	0,7
Len niekedy-nepravidelne	24	58,5	49	50,0	76	50,3
1-2x mesačne	5	12,2	10	10,2	19	12,6

Ochutnanie a pitie tuhého alkoholu

Percento respondentov, ktorí už okúsili chuť tuhého alkoholu sa s pribúdajúcimi rokmi zvyšuje, avšak medzi kategóriou 13-14 r. a 17-18 r. je už malý rozdiel. Je však udivujúce, že u 13-14 r. to bolo v tretine prípadov až v tomto roku a u 17-18 r. takmer u pätiny z nich podobne. Pri porovnaní respondentov, ktorí ochutnali víno, s tými ktorí ochutnali tuhý alkohol, sme zistili, že percento ochutnávačov tuhého alkoholu bolo nižšie.

V chorvátskej vzorke už okúsilo tuhý alkohol 43,85 % respondentov, pričom žiaci základnej školy udávajú kladnú odpoveď v 37,28 % prípadov a stredoškólači v 91,54 % prípadov.

BOROŠOVÁ, BUSTÍNOVÁ (1996) zistili, že 61% respondentov ochutnalo alkoholický nápoj pred 15. rokom, pričom chlapci v priemere pred 12-tým rokom a 17,5 % chlapcov sa ocitlo v stave opilsti so stratou pamäti už pred 15. rokom. Pozoruhodné je zistenie, že 71% vysokoškolákov by nechcelo byť abstinentami, pričom ako hlavný dôvod uvádzajú izoláciu zo strany spoločnosti. Autorky síce uvádzajú, že časté pitie alkoholu (viac ako dvakrát týždenne) uviedlo 30 % respondentov- mužov a ani jedna žena, avšak treba uvážiť, že výskum sa zrealizoval takmer pred 10. rokmi. NAGYOVÁ(1996) uvádza, že na vysokých školách užíva alkohol pravidelne 10% a príležitostne 77,2% študentov. KONČEKOVÁ (2001) uvádza, že priemerný vek prvého kontaktu s alkoholom bol u žiakov SOU 12,9 roka. Niektorí autori uvádzajú ešte nižší vek (11 a pol roka). BOROŠOVÁ-BUSTÍNOVÁ (1996) zistili, že u 78 % respondentov sa po príchode na VŠ zvýšila konzumácia alkoholu v porovnaní so strednou školou. KONČEKOVÁ (2001) uvádza, že v skúmanej vzorke na SOU vôbec nepije alkoholické nápoje 15% respondentov (dievčatá 14,1 %, chlapci 16,5 %).

Okúsil si už tuhý alkohol?					Ak áno, kedy to bolo?					
Vekové kategórie	Áno		Nie		V tomto roku		Vlani		Ešte skôr	
	n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
10-11 r. (n=187)	74	39,6	113	60,4	27	31,8	37	43,5	21	24,7
13-14 r.	180	81,4	41	18,6	63	33,9	59	31,7	64	34,4

(n=121)										
17-18 r. (n=302)	262	86,8	40	13,2	62	22,9	49	18,1	160	59,0

Kto Ti ponúkol tuhý alkohol?

Podobne ako pri ponúknutí vínom, aj tuhým alkoholom najčastejšie ponúkal kamarát. Ukazuje sa teda opodstatnené, ak sa rodič zaujíma o priateľov svojho dieťaťa a o zloženie partie, do ktorej dieťa prináleží. Pozoruhodné sú však údaje o rodičoch: najčastejší výskyt ponúknutia od rodiča sa vyskytuje u 10-11 r. žiakov a najnižší u 17-18 ročných. Ponúknutie od spolušportujúcich bolo – podobne ako pri víne – úplne výnimočné. Aj v chorvátskej vzorke sa vyskytovalo ponúknutie od kamaráta na prvom mieste (49,04%) a od rodičov to bolo len 8,07%. KONČEKOVÁ (2001) tiež zistila, že polovica žiakov (50,9%) vyskúšala prvýkrát nejaký alkoholický nápoj v situácii, že im ho ponúkol kamarát alebo kamarátka (CH-48,5%, D-52,4%). Zisťovala tiež, kde nájdú žiaci najčastejšie príležitosť k pitiu. Na prvom mieste z hľadiska frekvencie sú to oslavy. Z dievčat ich uviedlo až 91,3 % z chlapcov 77,5 %. Druhé miesto patrí diskotéke alebo zábave – 71% dievčat a 67,6 % chlapcov. Na treťom mieste je u chlapcov krčma alebo bar (59,5%), z toho 16,4 % dievčat. Doma konzumuje alkoholické nápoje 22,4 % dievčat a 18,9 % chlapcov. PÉTIOVÁ (1998). Zistila, že študenti SOU konzumujú alkoholické nápoje dokonca vo väčšej miere ako študenti vysokých škôl (SOU – denne 3,2 %, vysokoškooláci – 2,4 %). Zistila tiež, že mladí ľudia, ktorí alkoholické nápoje nepijú, výrazne menej fajčia.

Kto Ti ponúkol tuhý alkohol?

Kto ponúkol?	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=88)		13-14 r. (n=187)		17-18 r. (n= 271)		SPOLU (n= 546)	
	n	%	N	%	n	%	N	%
Kamarát(-tka)	26	29,5	103	55,1	182	67,2	311	56,9
Príbuzní	14	15,9	27	14,4	30	11,1	71	13,0
Rodič	23	26,1	19	10,2	15	5,5	57	10,4
Súrodenec	4	4,5	4	2,1	1	0,4	9	1,6
Športujúci	0	0,0	3	1,6	4	1,5	7	1,2
Iný	21	23,9	31	16,6	39	14,4	91	16,6

Aká Ti bola chuť tuhého alkoholu?

Predpokladali sme, že tuhý alkohol bude mať pri prvých kontaktoch u respondentov skôr chuť odpudzujúcu ako príjemnú. Výsledky nás však prekvapili. Lebo štvrtina z nich

označila jeho chuť ako príjemnú. Ani súčet percent tých, ktorí ju označili za nepríjemnú a odpornú (42,6%) nesvedčí o tom, že by to bola väčšina respondentov. V porovnaní s označením chuti vína (ktoré ju označilo v 54% ako príjemnú), badať však markantný rozdiel.

V chorvátskej vzorke označili žiaci príjemnú chuť tuhého alkoholu ešte vyšším percentom (29,94%) ako u nás, ale aj za odpornú ju označilo vyššie percento (27,18%)

Z odpovedí však nemožno zistiť sortiment alkoholu. Napríklad likéry môžu byť už pri prvom pití príjemné (najmä u dievčat), slivovica nepríjemná.

Aká Ti bola chuť tuhého alkoholu?

Chuť tuhého alkoholu	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=86)		13-14 r. (n=188)		17-18 r. (n= 268)		SPOLU (n= 542)	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Príjemná	18	20,9	62	33,0	58	21,6	138	25,4
Nepríjemná	28	32,6	41	21,8	66	24,6	135	24,9
Neutrálna	15	17,4	50	26,6	88	32,8	153	28,2
Odporná	21	24,4	28	14,9	47	17,5	96	17,7
Zadúšal ma	4	4,7	7	3,7	9	3,4	20	3,6

Ako často sa dostaneš k tuhému alkoholu ?

Podobne ako ku vínu, aj k pitiu tuhého alkoholu dostávajú sa frekventanti najčastejšie nepravidelne, len niekedy. To sú v podobných výskumoch časté odpovede na takúto otázku. Avšak až takmer štvrtina z nich udáva, že sa k alkoholu dostáva 1 x týždenne (u 10-11 r. je to pätina). To je už vysoké percento a žiada sa nad nim zamyslieť. V chorvátskej vzorke udávajú respondenti najvyšší počet odpovedí tiež nepravidelne – niekedy (47,45%), nasleduje 1 x mesačne (24,57%) a 1 x týždenne (16,95%).

Ako často sa dostaneš k tuhému alkoholu ?

Frekvencia	Vekové kategórie					
	10-11 r. (n=24)		13-14 r. (n=69)		17-18 r. (n=121)	
	n	%	N	%	N	%
1x týždenne	5	20,8	17	24,6	30	24,8
2x týždenne	3	12,5	5	7,2	10	8,3
3a viackrát týždenne	1	4,2	3	4,3	2	1,7
Len niekedy-nepravidelne	13	54,2	33	47,8	71	58,7

1-2x mesačne	2	8,3	11	15,9	8	6,6
--------------	---	-----	----	------	---	-----

Viete, že tuhý alkohol je návyková látka?

Odpovede	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=85)		13-14 r. (n=155)		17-18 r. (n= 223)		SPOLU (n= 463)	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Áno	53	62,4	125	80,6	186	83,4	364	78,6
Nie	18	21,2	17	11,0	14	6,3	49	10,5
Možno, nie som si istý	14	16,5	13	8,4	23	10,3	50	10,8

Viete, že tuhý alkohol je návyková látka?

Málokto si pri prvom pohárikú alkoholu uvedomuje, aké nebezpečenstvo spočíva v jeho opakovanom užívaní. Prirodzene, že záleží na frekvencii jeho konzumovania, na spôsobe, veľkosti dávok, psychickej pohode, somatických dispozíciách ai. Mládež by sa mala o tragických dôsledkoch návykovosti poučiť najmä z príkladov, ktoré vnímajú okolo seba, ale tiež z poučení v rodine a v škole. Významný je poznatok vyplývajúci z nášho výskumu, že takmer 80% respondentov vie o tom, že tuhý alkohol je návyková látka, pričom vo vyšších vekových kategóriách je percento takýchto odpovedí vyššie. U 10-11 ročných však o tom nevie až jedna pätina žiakov. Tam by bolo zrejme potrebné protialkoholovú osvetu zintenzívniť.

V chorvátskej vzorke respondentov sa len 48,85% respondentov vyslovilo, že vie o tom, že tuhý alkohol je návyková látka, 22,90 % , že o tom nevie a 28,24% možno, ale nie sú si tým istí.

7.3. Závislosť od nelegálnych drog

Ponúkol Ti už niekto drogu?

Percento tých žiakov, ktorým už bola ponúknutá nelegálna droga sa zvyšuje s pribúdajúcimi rokmi. V najvyššej vekovej kategórii našej vzorky je to až 55,9 %. Tých,

ktorým droga nebola ponúknutá je najviac v kategórii 10-11 ročných (86,9%) a so zvyšujúcim sa vekom toto percento klesá. Pozoruhodný je údaj o tých, ktorí nie sú si istí či to bola droga. Také nízke percento (0,3%) svedčí o tom, že takmer všetci ostatní respondenti pri ponúknutí už vedeli, že sa jedná o drogu. Podobne je tomu aj v chorvátskej vzorke, kde je toto percento zhodné s našim (0,37%). Na rozdiel od našich respondentov, v chorvátskej vzorke dostalo ponuku s drogou len 11,54 % a nedostalo až 82,87%. To môže svedčiť o tom, že u nás je trh s drogami bohatší a prístupnejší ako u nich.

KONČEKOVÁ (2001) anketovala žiakov SOU a zistila, že štvrtina respondentov (24,9%) aspoň raz fajčila marihuanu. Z dievčat to bola asi pätina (19,7%) a z chlapcov jedna tretina (33,1%). Teda každé piate dievča a každý tretí chlapec už vyskúšali marihuanu. Takmer 50 % respondentov uviedlo, že majú skúsenosti aj s inými drogami.

Z výskumu NAGYOVEJ (1996) vyplynulo, že na základných školách okúsilo drogy 5 % žiakov, na gymnáziách a stredných odborných školách užíva drogy pravidelne 5,6 % a príležitostne 10%, na vysokých školách malo kontakt s drogou 29% respondentov a viackrát ich užilo 10,5%.

Ponúkol Ti už niekto drogu?

Odpovede	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=214)		13-14 r. (n=227)		17-18 r. (n= 306)		SPOLU (n= 747)	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Áno	16	7,5	85	37,4	171	55,9	272	36,4
Nie	186	86,9	133	56,8	130	42,5	449	60,1
Neviem, či to bola droga	12	5,6	9	4,0	5	1,6	26	0,3

Výsledky výskumu zrealizovanom BRÓSKOM-ROLNÍKOVOU-ŠIMÍČKOM (2000) na jednej vysokej škole na Slovensku avizujú alarmujúci stav. Anketovali vysokoškolákov vo vekovej kategórii 18-22 rokov a zistili, že skúsenosť s drogami má 64,59% vysokoškoláčok a 85,54 % vysokoškolákov. U žien sa vyskytujú najčastejšie: 13,66 % marihuana, 3,72% hašiš, 1,24% opiáty, 0,92% LSD, 0,62% anaboliká, 0,82% morfiu a heroín a 0,72 % kokaín. Pričom 43,45% neuviedlo o aké drogy ide. U mužov to boli: 36,74% marihuana, 7,22 % hašiš, 1,2% opiáty, 2,4% LSD, 1,8 % anaboliká, 1,60 % kokaín a 1,60 kodeín. 32,98% neuviedlo druh drogy.

Ak Ti ponúkol niekto drogu, kde to bolo?

Podobne, ako je tomu pri fajčení a používaní alkoholu, aj v ponuke nelegálnej drogy sa ukazujú diferencie podľa vekových kategórií. K ponuke pri spoločenskej udalosti dochádzalo najčastejšie u 17-18 ročných (25,6%) a najredšie v kategórii 10-11 ročných (len 4,3%). Avšak pri postávaní s kamarátmi sa tak stalo najčastejšie práve u najmladšej a u strednej kategórie. Najstarší už zrejme túto formu trávenia voľného času príliš nepreferujú. Vyvažujú to u nich ponuky na diskotéke, koncerte, v kine ap. Stále vysoké percento ponúk sa vyskytuje vo všetkých troch kategóriách na ulici, ale prekvapujúco nízke percento je v dome (vo vchode, na schodoch, v pivnici), kde sme často svedkami postávania a posedávania skupiniek pubescentnej i adolescentnej mládeže. Možno, že v banskobystričskom regióne sa tento úzus nezakorenil tak, ako napr. na bratislavských sídliskách (najmä v Petržalke). Pozoruhodné sú nízke percentá ponuky v klube a na športovom podujatí, čo možno považovať za pozitívum a čo môže svedčiť o dobrom vplyve prostredia i športovej komunity na jednotlivca. V chorvátskej vzorke respondentov uviedli na prvom mieste ponuku na ulici (26,63%) a na druhom mieste pri postávaní s kamarátmi (12,50%).

Ak Ti ponúkol niekto drogu, kde to bolo?

Miesto ponuky drogy	Vekové kategórie						Spolu (n=289)	
	10-11 r. (n=23)		13-14 r. (n=90)		17-18- r. (n=176)			
	n	%	n	%	n	%	n	%
Na ulici	5	21,7	23	25,6	37	21,0	65	22,4
V dome (vo vchode, na schodoch, v chodbe)	1	4,3	4	4,4	6	3,4	11	3,8
V škole (na záchode, na chodbe)	3	13,0	7	7,8	14	8,0	24	8,3
V klube (medzi športovcami)	0	0,0	3	3,3	3	1,7	6	2,0
Pri postávaní s kamarátmi	6	26,1	24	26,7	24	13,6	54	18,6
Na verejnom priestranstve	1	4,3	2	2,2	11	6,3	14	4,8
Pri spoločenskej udalosti (kino, diskotéka, koncert)	1	4,3	11	12,2	45	25,6	57	19,7
Na výlete	0	0,0	3	3,3	24	13,6	27	9,3
Na športovom podujatí	1	4,3	3	3,3	0	0,0	4	1,3
Inde	5	21,7	10	11,1	12	6,8	27	9,3

PÉTIOVÁ (1998) podľa vyjadrenia respondentov zistila, že miesta, kde možno drogu najľahšie kúpiť alebo zohnať, sú najmä diskotéky a koncerty populárnej hudby, zábavné podniky a herne, pohostinské zariadenia a reštaurácie a verejné priestranstvá. Respondenti vo

veku od 15 do 17 rokov určili ako tretie v poradí školy a internáty. DOKTOROV-HOLOTNÁKOVÁ (1998) zdôrazňujú, že jedným zo závažných rizikových faktorov šírenia drog sú internáty. Koncentrácia stoviek alebo tisícok študentov na jednom mieste, slobodný a často nekontrolovaný pohyb po internáte, diskotéky v internátoch, „žúry“ na izbách ap., predstavujú výhodné prostredie na predaj drog. V posledných rokoch sa aj u nás stávajú častejšími tzv. house partie.

Ako si zareagoval na ponúknutú drogu?

To, že drogu odmietlo len 51,3% respondentov, svedčí o značnej tolerancii oproti ponuke a na tom nič nezmení ani fakt, že výskyt odmietnutia bol u najmladších najvyšší a u najstarších najnižší. Očakávali sme vyššie percento odmietavých odpovedí. Žiaci si zrejme neuvedomujú nebezpečenstvo vzniku návyku na drogu. Ešte alarmujúcejšie je zistenie, že 32,5% respondentov ju po naliehaní prijala, aj keď na tomto vysokom percente má najväčšiu zásluhu najvyššia veková kategória. Možno len dúfať, že sa jednalo o ľahkú drogu a tiež, že to bolo jednorázové prijatie. Avšak aj v chorvátskej vzorke bolo percentuálne vyjadrenie odmietnutia pomerne nízke (56,35%) a po naliehaní ju prijala 22,22% respondentov. Čo sa týka zastúpenia jednotlivých drog, tak u nich bola v najvyššej miere zastúpená marihuana (62,50%), potom hašiš (13,89%), LSD (6,94%), kokaín (5,55%) a za nimi nasledovali v menšej miere heroín, pervitín, ópium, extáza, toluén, a ďalšie.

Ako si zareagoval na ponúknutú drogu?

Reakcia	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=24)		13-14 r. (n=90)		17-18 r. (n= 178)		SPOLU (n= 292)	
	N	%	n	%	n	%	n	%
Odmietol som	15	62,5	50	55,6	85	47,8	150	51,3
Nereagoval som	4	16,7	15	16,7	28	15,7	47	16,0
Po naliehaní som ju prijal	5	20,8	25	27,8	65	36,5	95	32,5

Vieš o svojich kamarátoch (kamarátkach) , že občas užívajú drogy?

Prekvapujúce vysoké percento 17-18 ročných, ktorí to o svojich kamarátoch vedia, môže signalizovať, že o používaní drog možno od respondentov získať aj ďalšie informácie. K tomuto percentu môžu ešte pribudnúť niektoré pozitívne odpovede z kategórie „ zdá sa, že áno“, takže konečné percento z tejto kategórie môže presahovať až o 80%. Pozoruhodná je aj

pätina 10-11 ročných , ktorí už o svojich kamarátoch vedia, že občas užívajú drogy. Je však otázne, či pod termínom drogy chápu všetci výhradne nelegálne drogy.

Celkom odlišný výsledok získali chorvátski autori, ktorí zistili, že len 18,06% respondentov vie o svojich kamarátoch, že občas užívajú drogy, 60,15% z nich to nevie a 8,19% uvádza, že sa im zdá, že to vedia.

Vieš o svojich kamarátoch (kamarátkach) , že občas užívajú drogy?

Odpovede	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=214)		13-14 r. (n=227)		17-18 r. (n= 308)		SPOLU (n= 749)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áno	42	19,6	140	61,7	217	70,5	399	53,2
Nie	145	67,8	57	25,1	47	15,3	249	33,2
Zdá sa, že áno	27	12,6	30	13,2	44	14,3	101	13,4

Je šport vhodným prostriedkom proti užívaniu drog?

Zatiaľ čo štúdie o voľnočasových aktivitách a ich využívaní mladými ľuďmi proklamujú často, že šport možno označiť ako úspešný prostriedok boja proti užívaniu drog, v povedomí žiakov sa vyskytuje toto poznanie málo presvedčivo – veď ani nie polovica z nich sa vyjadrila, že s takýmto postulátom súhlasí. Zarážajúca je tiež až jedna tretina žiakov, ktorá odpovedala, že nevie o tom, že šport je vhodným prostriedkom proti užívaniu drog. Poukazuje to na potrebu intenzívnejšieho pôsobenia na kognitívnu stránku žiakov. Hypoteticky však možno usudzovať, že mnohí zo žiakov poznajú rôzne športové aféry s užívaním drog u vrcholových (a nielen u vrcholových) športovcov kvôli zvýšeniu športového výkonu alebo zmierneniu bolesti. V dôsledku toho nerezonuje u respondentov len pozitívna funkcia športovej činnosti pri trávení voľného času, takže zodpovedali na otázku negatívne alebo neutrálne.

V chorvátskej vzorke však odpovedalo na otázku či šport môže byť dobrým prostriedkom proti užívaniu drog až 66,66% súhlasne, teda v oveľa vyššom percente ako u nás, negatívne sa vyjadrilo 10% a 16,66% odpovedalo, že nevie o tom.

Je šport vhodným prostriedkom proti užívaniu drog?

Odpovede	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=214)		13-14 r. (n=227)		17-18 r. (n= 308)		SPOLU (n= 749)	
	n	%	N	%	n	%	n	%
Áno	96	44,9	107	47,1	139	45,1	342	45,6
Nie	46	21,5	56	24,7	72	23,4	174	23,2
Neviem	72	33,6	64	28,2	97	31,5	233	31,1

Myslíš, že žiaci/ žiačky, ktorí športujú, neužívajú drogy?

Nízke percento kladných odpovedí na túto otázku svedčí o tom, že respondenti sú len v malej miere presvedčení, že športujúci žiaci neužívajú drogy. Nad týmto výsledkom je potrebné sa zamyslieť a hľadať účinné cesty osvetovej a presvedčovacej kampane najmä na školách. Už aj odpovede na predchádzajúcu otázku avizovali, že predstavy o pozitívnom vplyve športovania na spôsob života mládeže, nie sú v súlade s vedeckými poznatkami a sociálno-psychickými skúsenosťami. Potvrďuje to aj vysoké percento respondentov, ktorí si nemyslia, že športujúci žiaci neužívajú drogy. Podobne je tomu aj v chorvátskej vzorke respondentov: súhlas s otázkou vyslovilo len 18,06%, nesúhlas 25,51% a že nemajú vyhranený názor 49,72%.

Myslíš, že žiaci/ žiačky, ktorí športujú, neužívajú drogy?

Odpovede	Vekové kategórie							
	10-11 r. (n=214)		13-14 r. (n=227)		17-18 r. (n= 308)		SPOLU (n= 749)	
	n	%	N	%	n	%	n	%
Áno	53	24,8	31	13,7	20	6,5	104	13,8
Nie	68	31,8	98	43,2	169	54,9	335	44,7
Neviem isto	93	43,5	98	43,2	119	38,6	310	41,3

V početných publikovaných prácach o problematike závislosti školákov na drogách sa ako preventívum často odporúča pozitívna intervencia do ich spôsobu života. Radí sa naplňať ich voľný čas takými aktivitami, ktoré ich odpútajú od užívania drog. Učitelia i samotní rodičia sú tiež takého názoru. Napríklad z výskumu MAJERNÍKOVEJ (2003) vyplýva, že viac ako polovica (55,5%) rodičov bola toho názoru, že najúčinnnejším spôsobom akým deťom a mládeži zabrániť v užívaní drog je ponuka možnosti na kvalitné a zmysluplné prežívanie voľného času. Ďalší rodičia hovorili o funkčnej rodine a zámernom preventívnom pôsobení ako o prekážkach stojacich na ceste k užívaniu drog.

8. Korelácie medzi športovaním a užívaním drog.

Excerpcie z viacerých výskumných prác potvrdzujú existenciu negatívnej korelácie medzi športovaním a užívaním drog. Konštatuje sa v nich, že šport možno odporúčať ako účinný preventívny prostriedok proti návyku užívania drog. Šport obsahuje implicitne bohatý potenciál vlastností, ktoré sú mládeži blízke a ktoré ho robia príťažlivým, preto ho možno využiť v širšom protidrogovom fronte ako významnú hrádzu výrazne sťažujúcu cestu drogy k mladému človeku. Aj keď nie je u nás zatiaľ toto odporúčanie podložené reprezentatívnym výskumom, potvrdzujú to viaceré konklúzie z užšie aj širšie koncipovaných výskumných prác (včítane sociologicko-psychologických) a z uznesení inštitúcií zameraných na boj proti drogám.

Význam športu akcentuje aj PŘEROVSKÝ (1995) keď uzatvára: „Šport je jeden z najvhodnejších výchovných prostriedkov v boji proti zneužívaniu drog. V boji proti drogovej závislosti je potrebné spojiť vládne, nevládne a športové organizácie a inštitúcie. Ako najúčinnnejšie sa ukazuje vytváranie výchovných programov v športových kluboch a školách, v spolupráci so samosprávnymi orgánmi. Odporúčame využívať verejne prístupné a populárne športové akcie k propagácii boja proti zneužívaniu drog.“

Podobne aj NAGYOVÁ (1996) odporúča športovanie ako preventívny prostriedok užívania drog. Citujem: Pre nebezpečenstvo, ktoré hrozí mládeži v podobe drogovej závislosti, je potrebná participácia spoločnosti na vytváraní vhodného protidrogového programu...napr. aj vytváraním nových rekreatívno – športových podmienok vo všetkých lokalitách, rozšírením aktivít hnutia Šport pre všetkých, humanizačných myšlienok olympizmu atď.

BARTOŠOVÁ (1999) zistila, že mladí vysokoškooláci pripravujúci sa na športovú profesiu (učiteľ telesnej výchovy, tréner ap.) nepreukazujú rizikové chovanie vo vzťahu k drogám. Drogy ich lákajú podstatne menej ako priemernú populáciu ich vrstovníkov.

BOROŠOVEJ-BUSTÍNOVEJ (1996) z výskumu s vysokoškolákmi, vyplynulo, že oni sami k obmedzeniu konzumácie alkoholu navrhujú rozšíriť možnosti športového a kultúrneho vyžitia mládeže. Takého názoru sú aj autorky výskumu.

V časopise SYDNEY 2000 (č.7-8,s.1) sa tiež konštatuje:

Veľká šanca v tomto smere sa naskytá aj organizátorom školského športu, najmä prostredníctvom dobre prepracovaného systému školských športových súťaží, každoročne konkretizovaného v celoštátnom KALENDÁRI. Ešte širšie v tomto smere je koncipovaný program KALOKAGHATIE so svojimi kultúrnymi a výchovno-vzdelávacími aktivitami.

A v tom istom časopise sa akcentuje: Je však viac ako evidentné, že práve šport vo všetkých svojich formách a úrovniach má v protidrogovej stratégii nezastupiteľné miesto.

PETERA, L. (1996) označuje školskú a mimoškolskú telesnú výchovu ako účinný prostriedok prevencie proti užívaniu návykových látok (alkohol, fajčenie, drogy).

STUCK, M. F (1985) potvrdzuje, že nešportujúce osoby vykazovali väčší sklon k užívaniu drog. Konštatuje však, že hoci mladiství uznávali športovanie ako znak zdravého spôsobu života, ich chovanie bolo v mnohých prípadoch s týmto názorom v kontradikcii.

K zaujímavým poznatkom dochádza ZUCKERMAN (1979), keď sumarizuje výsledky viacerých výskumov a uvádza, že sa zistilo, že osobnostná dispozícia smerujúca k tendencii vyhľadávania mimoriadnych prežívaní (v zmysle disinhibície) je v kladnom vzťahu k určitému deviantnému chovaniu sa, včítane užívania drog. Charakterizuje teda užívanie drog ako osobnostnú deviáciu.

SLEPIČKOVÁ (2001) uvádza, že z tých stredoškolákov, u ktorých patrí šport medzi tri najobľúbenejšie aktivity voľného času, užilo mäkkú drogu 23,6 % a tvrdú drogu 3,2 %, avšak z tých, u ktorých šport nepatrí medzi tri najobľúbenejšie aktivity, užilo mäkkú drogu 30,1% a tvrdú 7,7 %. Konštatuje, že nešportujúce osoby prejavujú väčšiu toleranciu v názoroch na škodlivosť a spoločenskú prijateľnosť pitia alkoholu a častejšie a vo väčšej miere alkohol konzumujú. U stredoškolákov sa opakovane preukázalo (SLEPIČKOVÁ, et. al., 1995), že šport má významný vplyv na nižší výskyt fajčenia a užívania alkoholu zvlášť pravidelného.

Prevolanie, ktoré vzišlo z rokovania medzinárodnej konferencie „Športom proti drogám“, v Ríme (1991) vyzýva vlády, medzivládne a nevládne organizácie, športové zväzy, národné olympijské výbory a všetkých, ktorí sa starajú o zdravý rozvoj mládeže, aby sa zamysleli nad alarmujúcou situáciou v zneužívaní drog. Aby si uvedomili, že prevencia sa netýka len „detí z ulice“, ale všetkých detí. Protidrogové programy musia byť zamerané na zmenu životného štýlu a rozvoj spôsobilosti ku zdravému spôsobu života. Vyzýva športovcov, aby varovali deti a mládež pred zneužívaním drog a aby im boli svojim postojom a chovaním príkladom. Vyzýva všetkých, ktorí môžu ochrániť deti a mládež pred drogami, aby spojili svoje sily a vytvorili podmienky pre športovanie.

Okrem toho, že šport poskytuje bohaté možnosti využitia radosti z pohybu, overenia si svojej pohybovej kapacity, fyzického zdokonaľovania a pozitívneho vplyvu na krásu postavy, skrýva v sebe bohatý potenciál, ktorý pomáha riešiť nepriaznivé sociálne javy. Je tomu tak aj preto, že šport sa koná v prostredí, v ktorom sa mládež pohybuje mimo priameho vplyvu

rodiny, v spoločnosti vrstovníkov, v prostredí, ktoré vyhovuje potrebám dospievajúcich a je to pre detský a mládežnícky vek prirodzené.

Zaiste aj pre túto pozitívnu charakteristiku je športová činnosť u mládeže veľmi obľúbená a žiaci ju často označujú ako najobľúbenejší predmet v škole (najmä na základnej škole). No aj napriek tomu, ako uvádza SLEPIČKOVÁ (1999), že telesná výchova a šport zaujímajú prvoradé miesto aj vo voľnočasových aktivitách ponúkaných školou – rovnako, ako ďalšie záujmové činnosti v škole – nepostihujú príliš veľkú časť študentov. Ako ukazujú výskumy, zostáva značná časť stredoškolskej populácie, ktorá nemá možnosť svoj voľný čas vhodne naplniť. To predstavuje súvislosti s drogami veľké riziko.

V literatúre sa možno stretnúť s početnými konštatovaniami o pozitívnej úlohe športu v boji proti drogovej závislosti, no len málo z nich overuje svoje tvrdenie výskumom. A ak áno, tak sa čerpajú len z úzko ohraničenej územnej oblasti, resp. z malej vzorky respondentov, z jednej vekovej kategórie, alebo sa venujú len jednej drogovej závislosti (len užívaniu alkoholu, fajčeniu, užívaniu nelegálnych drog). Preto sme sa rozhodli riešiť problematiku zo širšieho kontextu: analyzovať názory a vzťahy školskej mládeže ku všetkým trom druhom drog, v pomerne širokej územnej oblasti (stredoslovenský región), osobitne u športujúcej a osobitne u nešportujúcej mládeže, v troch vekových kategóriách (10-11 roč., 13-14 roč., 17-18 roč.), zvlášť u chlapcov a zvlášť u dievčat.

V ďalšej časti prinášame výsledky ankety v ktorých sme identifikovali rozdiely medzi respondentmi podľa ich vzťahu k aktívnemu športovaniu (športujúci - nešportujúci) a to so zameraním na konzumáciu alkoholu, na fajčenie a užívanie nelegálnych drog.

8.1. Fajčenie

Ak si fajčenie zopakoval, tak koľkokrát?

Respondenti mali v odpovedi vyjadriť koľkokrát ešte fajčenie zopakovali po ich prvom pokuse alebo či fajčia, sústavne. Najvyššie percento 1-5 krát udávajú 10-11 roční športovci (75%). Toto vysoké percento nás však nesmie mýliť, lebo vlastne označuje len prvé kontakty s cigaretami, ktoré sú obvyčajne u týchto mladých školákov najčastejšie a ktoré sa potom markantne znižujú, až končia označením 0% pri fajčení sústavne. To možno označiť za pozitívny poznatok.

U nešportujúcich žiakov tejto kategórie je už situácia iná. Okrem prvej kolónky (1 až 5 krát) sú v ostatných kolónkach vyššie ako u športujúcich a končia 3% sústavne fajčiacich.

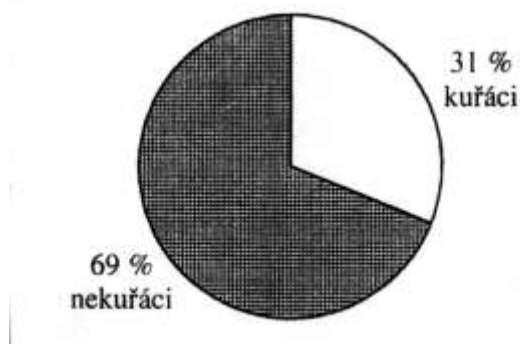
Aj u 13-14 ročných športujúcich žiakov je percento tých, ktorí zopakovali fajčenie 1-5 krát pomerne vysoké, je však nižšie ako v kategórii 10-11 ročných, čo by mohlo nasvedčovať tomu, že po prvých pokusoch s fajčením v nižšej vekovej kategórii, časť z nich s pribúdajúcimi rokmi s opakovaním fajčenia prestáva. Podobne je tomu aj v kat. 17-18 ročných respondentov. Počty fajčiacich sa však prelievajú do kolóniek s frekvenciou fajčenia viac ako 20 krát a tiež fajčí sústavne.

V dvoch vyšších vekových kategóriách – tak u športujúcich ako aj u nešportujúcich – je síce percento žiakov, ktorí fajčili 1-5 krát nižšie ako u mladších respondentov, ale v kolónke fajčí sústavne nastal markantný nárast. Tento údaj vyžaduje hlbšiu analýzu, okrem iného aj preto, že sa s takým vysokým percentom nestretávame ani v iných publikovaných prameňoch. Nemôže nás uspokojiť ani skutočnosť, že je medzi nimi nižšie percento športujúcich žiakov v porovnaní s nešportujúcimi. Alarmujúci je najmä údaj u 17-18 ročných respondentov. Je to vážne memento, ktoré by malo byť podnetom pre zaktivizovanie vzdelávacej a osvetovej činnosti s osvetľovaním negatívnych zdravotných dôsledkov fajčenia a to v oboch vyšších vekových kategóriách. Ku objasneniu neobvykle vysokého percenta fajčiacich respondentov možno uviesť, že nevieme presne identifikovať čo respondenti chápali pod pojmom „sústavne“. Možno tých chápali len 1 alebo 2 krát v týždni, možno len jednu cigaretu, avšak pravidelne. Je však otázne, či by takého ospravedlnenie výsledkov bolo dôvodom na tolerantnejší pohľad na značný počet fajčiacich. Pravidelnosť dávok – aj keď v malom množstve – vedie k návykovosti.

Je však známe, že ani športujúci jedinci sa nevyhýbajú fajčeniu. Vo výskume PECHU a kol. (2004) sa medzi žiakmi v športových školách v Čechách a na Morave zistilo až 31% fajčiarov. Autori výskumu to považujú za alarmujúci stav a usudzujú, že pravidelné fajčenie u žiakov športových škôl by malo byť dôvodom na ich vylúčenie zo školy. Z celkového počtu 171 fajčiarov bolo 84 mužov a 87 žien.

(PECHA a kol., 2004)

**Poměr kouřících
a nekouřících sportovců
(N = 552)**

Škodí fajčenie zdraviu?

Väčšina respondentov všetkých troch kategórií je toho názoru, že fajčenie škodí zdraviu. Najviac súhlasných odpovedí je v kategórii 10-11 ročných, kde je aj najvyšší rozdiel medzi odpoveďami športujúcich a nešportujúcich respondentov (štatisticky signifikantný v prospech športujúcich). V ďalších dvoch kategóriách je rozdiel štatisticky nevýznamný, teda škodlivosť fajčenia si uvedomujú tak športujúci ako i nešportujúci v podobnom percente výskytu. Významným argumentom je fakt, že pozitívne odpovede športujúcich dosahujú jednotlivo i súhrnne vyššie hodnoty ako odpovede nešportujúcich.

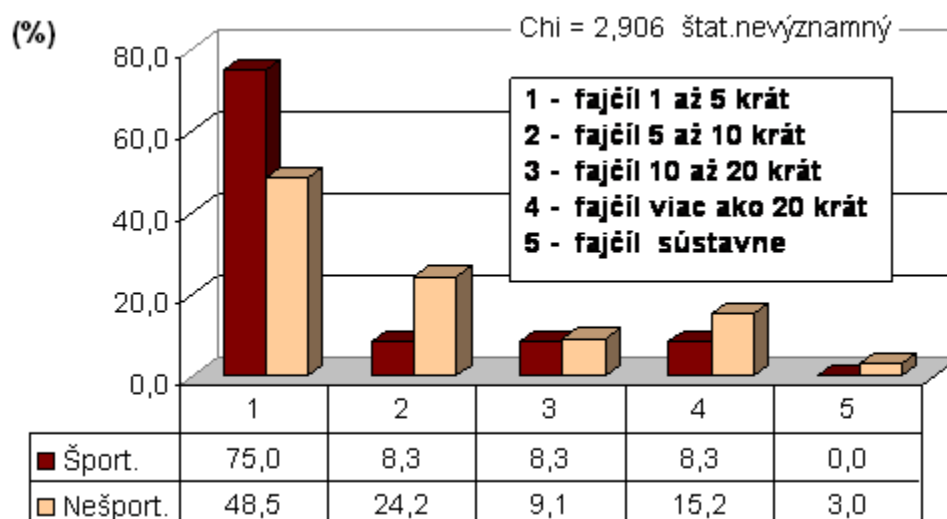
Pomerne vysoké percento starších respondentov, ktorí súhlasia s tým, že fajčenie škodí zdraviu, je v protiklade so značným počtom tých žiakov, ktorí sústavne fajčia. Vyskytuje sa teda situácia, že si síce škodlivosť fajčenia uvedomujú, ale nedokážu (alebo nechcú) s fajčením prestať. Čím však dlhšie pokračujú v takomto vnútorne protikladnom rozpoložení, tým viac sa upevňuje návyk fajčiť, eventuelne i závislosť od nikotínu. Tú je potom oveľa ťažšie eliminovať v dospelosti.

S tým čiastočne korešponduje aj zistenie KONČEKOVEJ (2001) o tom, akú majú predstavu o svojom budúcom fajčení. Na otázku „Myslíš si, že v budúcnosti budeš fajčiť?“ odpovedala celá tretina respondentov kladne, teda, že fajčiť budú. Z tých, ktorí už fajčia v súčasnosti, je to však až 55,5% respondentov 58,6% chlapcov a 53,5 % dievčat. Výskum vykonala autorka na stredných odborných učilištiach.

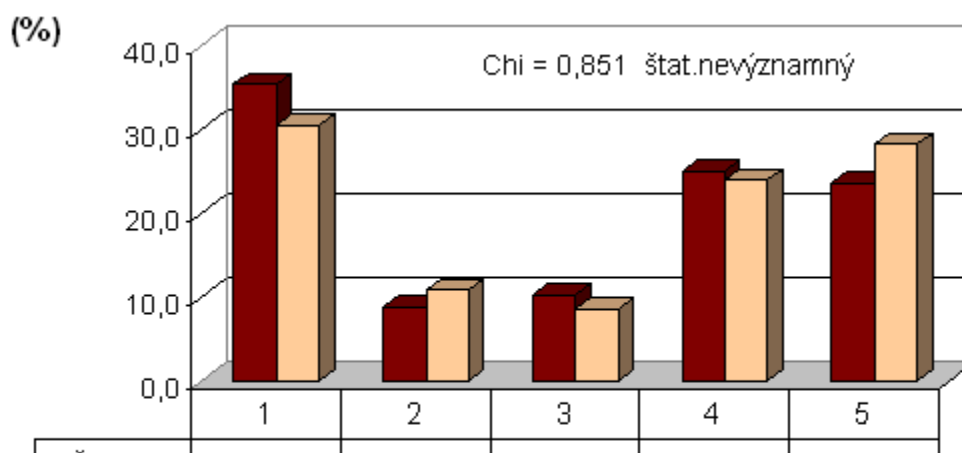
FAJČENIE - Frekvencia fajčenia (koľkokrát)

Športovci - nešportovci (10 - 11.roč.)

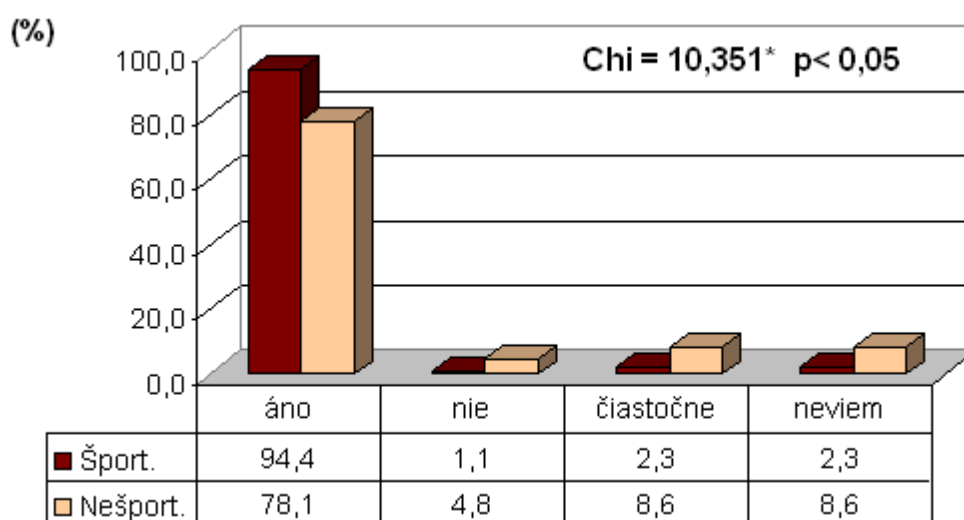
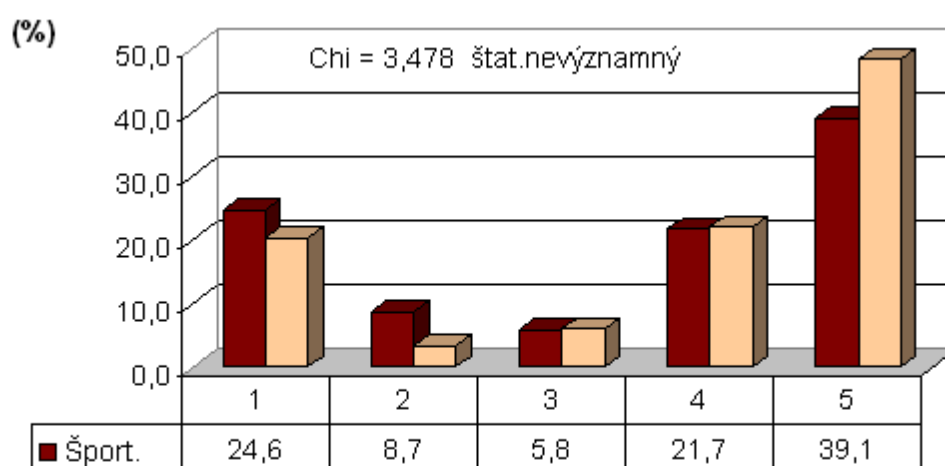
Obr. 7

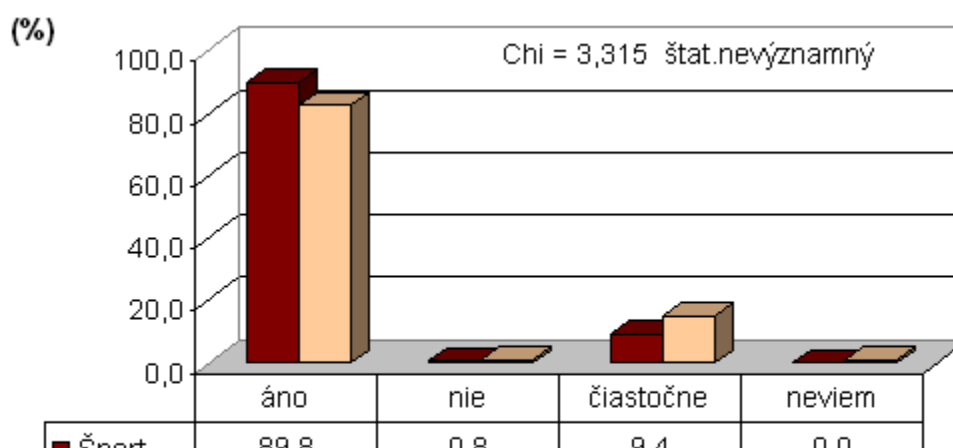
Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

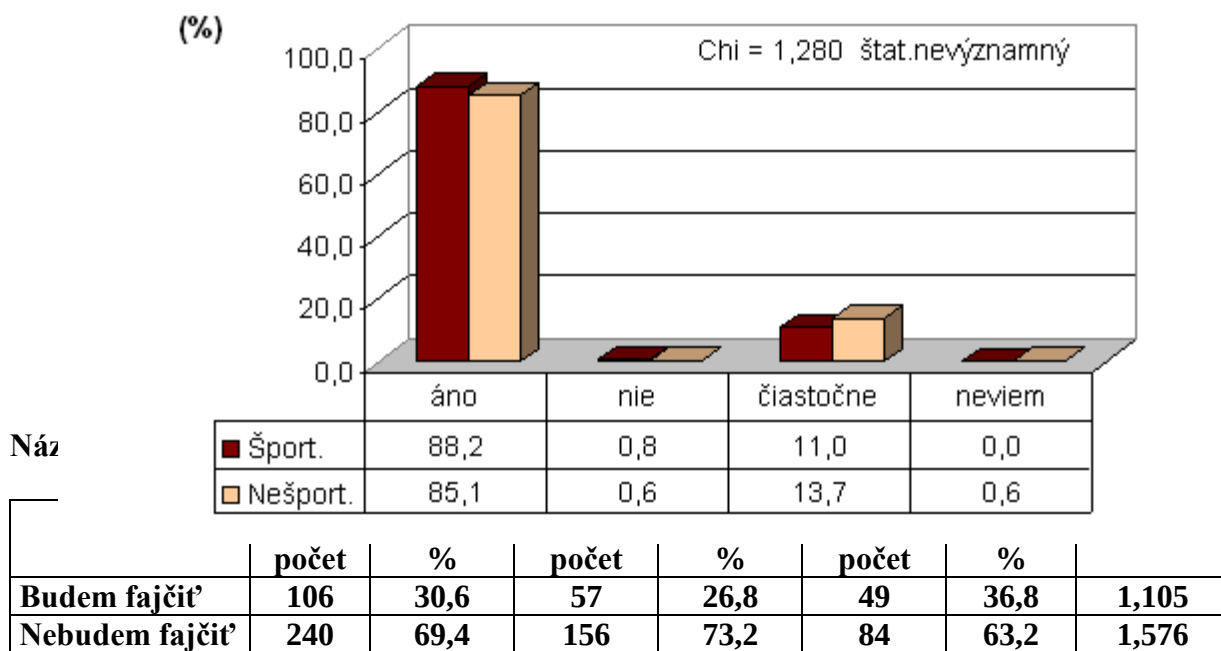
Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

Vysoké percento fajčiarok sa často vysvetľuje aj tým, že si osvojili názor, že fajčenie potláča chuť k jedlu a teda, že kto fajčí chudne. Preto dievčatá, ktoré majú problémy spojené s udrzaním a redukciou telesnej hmotnosti siahajú po cigaretách. Tento názor sa však považuje za nepravdivý.

Je šport vhodný prostriedok proti fajčeniu?

Podľa očakávania väčšina respondentov vo všetkých vekových kategóriách odpovedala kladne, pričom v každej bolo vyššie percento tých, ktorí športujú. Aj napriek tomu je však celkové percento pomerne nízke. Veď v priemere ani polovica z nich je presvedčená o športe ako o vhodnom prostriedku proti fajčeniu. Naše očakávania boli optimistickejšie. Podobne sme predpokladali vyššie percento kladných odpovedí aj u nešportujúcich, kde je len jedna tretina respondentov označujúcich kladnú odpoveď. Rozdiely medzi športujúcimi a nešportujúcimi respondentmi sú značné a sú štatisticky

signifikantné. Svedčí to o tom, že športujúci považujú svoju voľnočasovú aktivitu za účinný prostriedok boja proti fajčeniu.

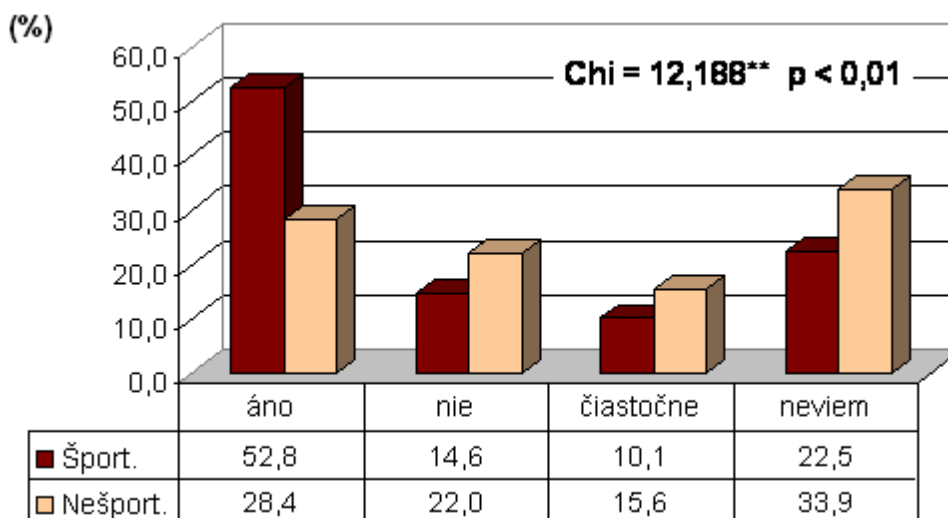
Vysoké percento respondentov, ktorí označili odpovede „čiastočne“ (najmä vo vyšších vekových kategóriách) môže vypovedať o tom, že mnohí z nich buďto športové aktivity nechápu ako účinný prostriedok proti fajčeniu, alebo poznajú viaceré prípady športovcov, ktorí fajčia a teda im fajčenie pri športovaní neprekáža. Môžu ich o tom utvrdiť aj rôzne príbehy z televíznych obrazoviek a z plátien kín. Nechápu, že dôsledky fajčenia sa nemusia prejaviť momentálne (bezprostredne) a že takýchto športovcov čakajú v budúcnosti vážne zdravotné problémy.

Percento tých respondentov, ktorí nevedia o tom, že by šport bol vhodným prostriedkom proti fajčeniu, klesá s pribúdajúcim vekom, čo môže vyplývať z toho, že čím sú žiaci starší, tým majú viac vedomostí o negatívnych zdravotných účinkoch fajčenia.

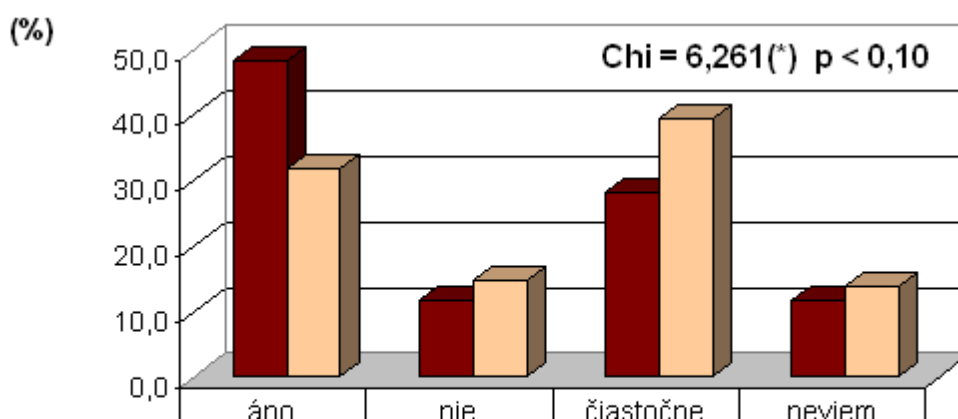
FAJČENIE - Je šport vhodný prostriedok proti fajčeniu ?

Športovci - nešportovci (10 - 11.roč.)

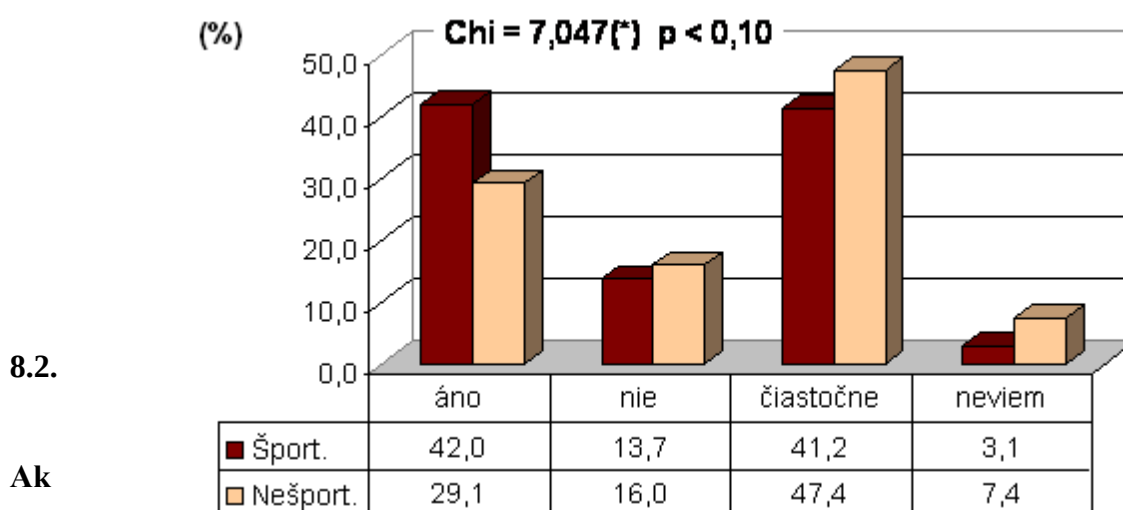
Obr. 9

Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

občas, sústavne, alebo vôbec nie. Odpovede sú teda sýtené len časťou výskumnej vzorky. Pri pojme sústavne sa však nežiadal uviesť objem konzumného nápoja, mohol to byť napr. len deciliter. Podstatným bolo zistiť frekvenciu pitia. Výsledky hodnotíme len v dvoch vyšších vekových kategóriách.

Celkove najviac odpovedí inklinovalo k údajom: len niekedy – nepravidelne, 1 krát týždenne, 1-2 krát mesačne. Najvyššie percento udávajú – a to tak športujúci ako aj nešportujúci -že je to len niekedy (nepravidelne), čo sa dalo očakávať a čo zaiste zodpovedá skutočnosti. Zaujímavá je v oboch kategóriách frekvencia odpovedí v kolonke „ 1x týždenne“. Percentá odpovedí sú tu pomerne vysoké, najmä v kategórii 17-18 ročných, pričom u športujúcich sú ešte vyššie ako u nešportujúcich. K objasneniu tohto výskytu by možno pomohli ďalšie subotázky zamerané na okolnosti príležitostí k pitiu.

V kolónke označujúcej frekvenciu pitia vína 2 krát týždenne vykazujú nižšie percento športujúci žiaci a naopak 3 x týždenne vyššie percento. Ukazuje sa, že z frekvencie výskytu pitia v týždni (1 krát, 2 krát, 3 krát, viac ako 3 krát) nie je možné vyvodzovať jednoznačné závery, vzhľadom na striedavú rôznorodosť percentuálneho výskytu jednak vo vekových

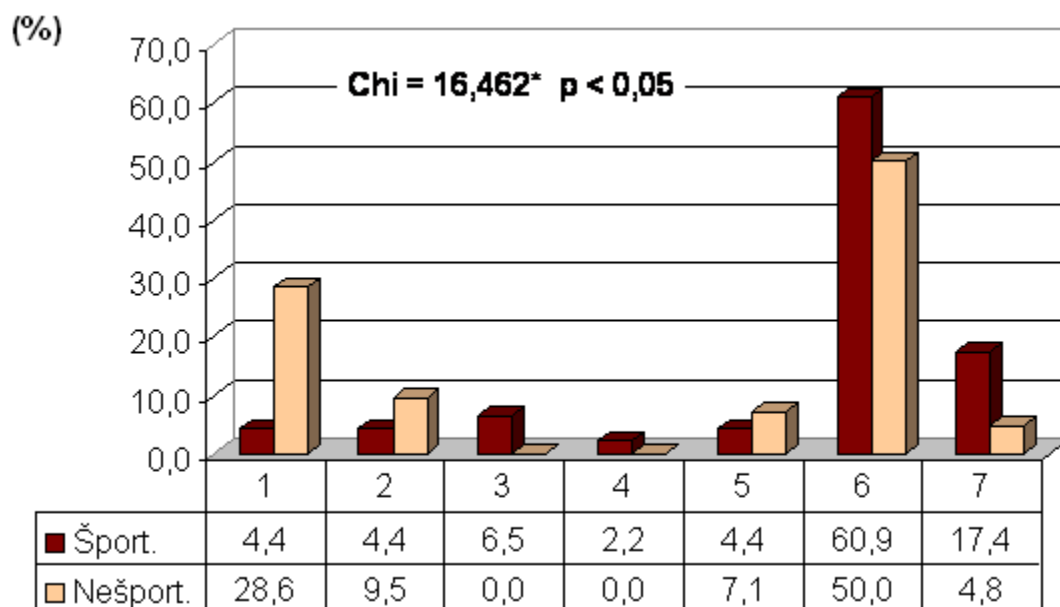
kategóriách a jednak u športujúcich a nešportujúcich. Nepodarilo sa nám tu uplatniť ani logickú ani vecnú súvislosť.

Štatistická významnosť medzi športujúcimi a nešportujúcimi respondentmi je na hladine 0,05.

ALKOHOL - Ak sa dostávaš k vínu sústavne, tak je to:

Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

Obr. 10

1 - 1x týždenne

2 - 2x týždenne

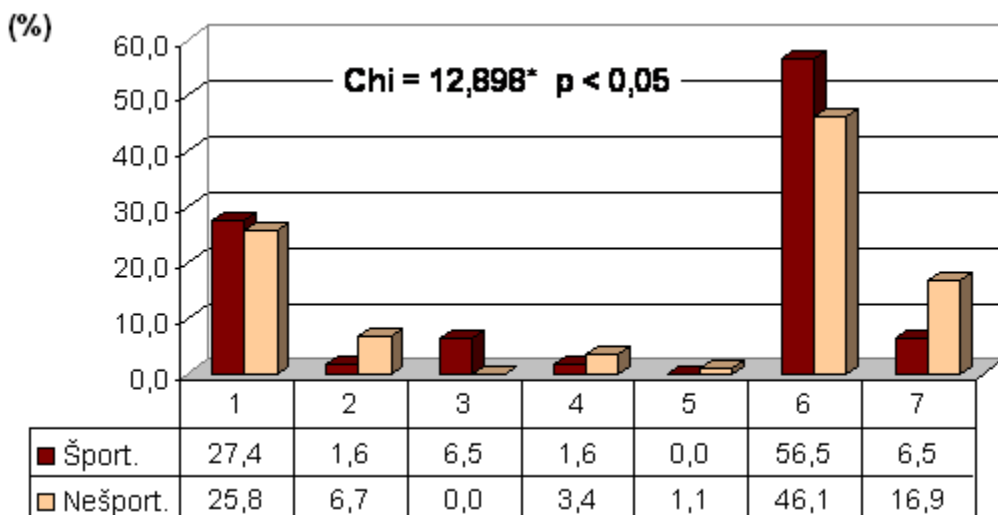
3 - 3x týždenne

4 - viac ako 3x týždenne

5 - denne

- 6 - len niekedy, nepravidelne
7 - 1x až 2x nezačne

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

Na otázku odpovedali len tí respondenti, ktorí už v odpovedi k predchádzajúcej otázke uviedli, že sa dostávajú k tuhému alkoholu sústavne. Odpovede sú teda sýtené len malou časťou výskumnej vzorky. Ako sa dalo očakávať, najfrekventovanejšie odpovede sú v kolónke „niekedy, nepravidelne“, pričom vyššie percento udávajú 17-18 roční. V oboch vekových kategóriách sú rozdiely medzi športujúcimi a nešportujúcimi žiakmi minimálne. Kategóriu 10-11 roč. žiakov sme nevyhodnocovali.

Druhou najfrekventovanejšou skupinou odpovedí je „1 krát týždenne“ a to u jednej pätiny 13-14 ročných športujúcich a u jednej tretiny nešportujúcich. Pozoruhodné je, že vo vekovej kategórii 17-18 ročných športujúcich je tento údaj vyšší u športujúcich žiakov v porovnaní s nešportujúcimi.

V kategórii 13-14 ročných respondentov udáva pätina športujúcich a desatina nešportujúcich, že sa k alkoholu dostávajú 1 až 2 krát mesačne. V staršej kategórii je toto percento oveľa nižšie. Tieto odpovede by sa dali spojiť aj s odpoveďami v kolónke „niekedy nepravidelne.“

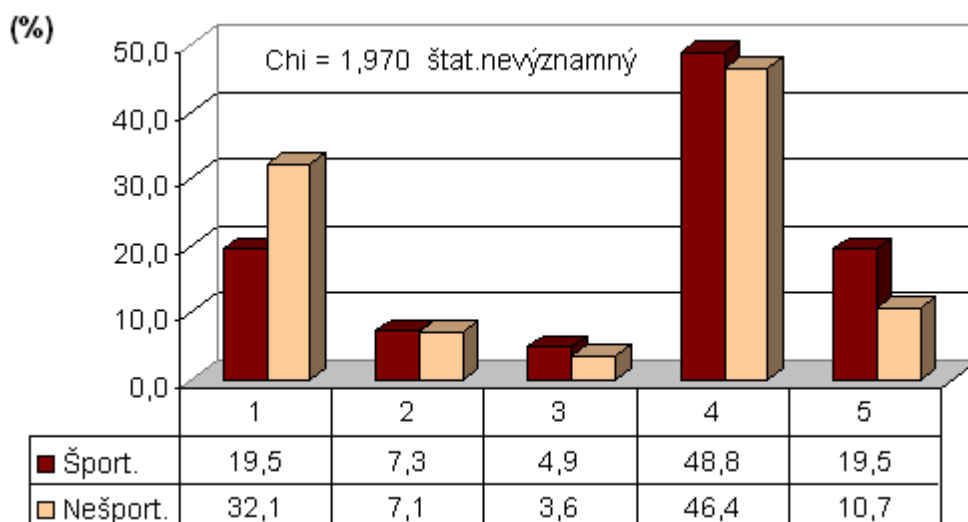
Ak sa dostávajú niektorí žiaci k tuhému alkoholu sústavne, bude to pravdepodobne na pravidelných zábavných podujatiach, pravidelných stretávaníach s kamarátmi, na domácich

posedeniach ap. Veľmi záleží na rodičoch ako si všímajú trávenie voľného času svojimi deťmi.

K pozoruhodným výsledkom o užívaní alkoholu dospel PECHA a kol. (2004) keď zisťoval u adolescentov na športových školách v Čechách a na Morave konzumáciu alkoholu a výskyt fajčenia. Na vzorke 13-20 roč. respondentov, z ktorej bola takmer polovica žien zisťovali počet vypitých 12 stupňových pív za týždeň. Zistili, že konzumácia alkoholu sa u športovcov zvyšuje s pribúdajúcim vekom. Ďalej, že kritický vek pre začiatok pravidelnej konzumácie alkoholu je medzi 14. a 15. rokom, výraznejší nárast sa potom prejavuje medzi 16. a 17. rokom a ešte raz medzi 19. a 20. rokom. Zistili tiež, že chlapci vypijú v priemere dvakrát viac piva ako dievčatá.

ALKOHOL - Ak sa dostávaš k tuhému alkoholu sústavne, tak je to:
sportovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

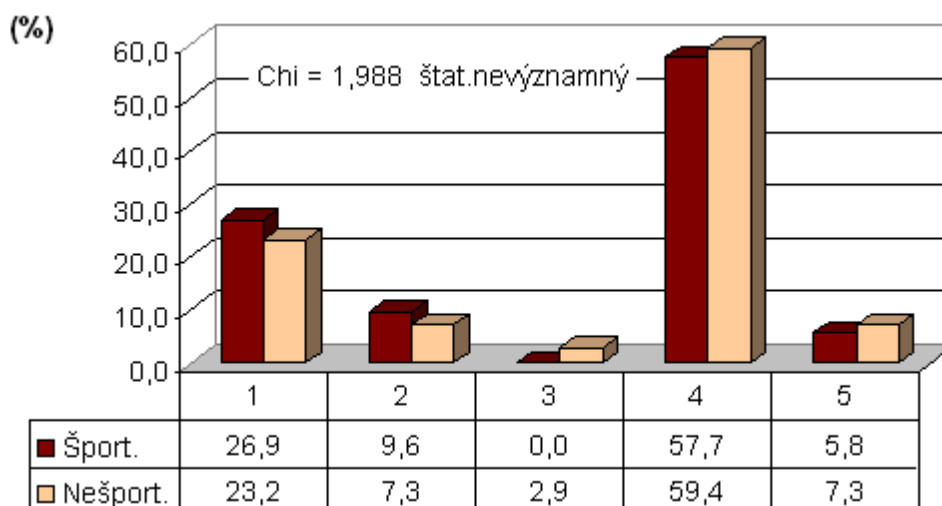
Obr. 11

- 1 - 1x týždenne
- 2 - 2x týždenne
- 3 - 3x a viackrát týždenne

- 4 - niekedy, nepravidelne
5 - 1x až 2x nezačne

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

Vo výskume PECHU a kol. (2004) sa zistila vyššia spotreba alkoholu u športovcov v hrách v porovnaní s individuálnymi športmi. Vysvetľuje sa to aj tým, že športovci v herných disciplínach pijú spoločne (napr. po zápase, po tréningu) a upevňujú tak priateľské vzťahy v družstve. Respondenti odpovedali, že pijú zásadne s ostatnými, nikdy nie sami. Najväčšia konzumácia bola u hokejistov a futbalistov, najmenšia u gymnastov. Z výskumu tiež vyplynulo, že športovci, ktorí sú abstinenti, sú zároveň aj nefajčiari. Naopak, nepotvrdilo sa, že nefajčiari sú zároveň aj abstinenti. U študentov s veľkými športovými ambíciami sa preukázala nižšia spotreba alkoholu.

(PECHA a kol., 2004)

Průměrná spotřeba alkoholu podle věku respondenta (N = 552)

Je alkohol návyková látka?

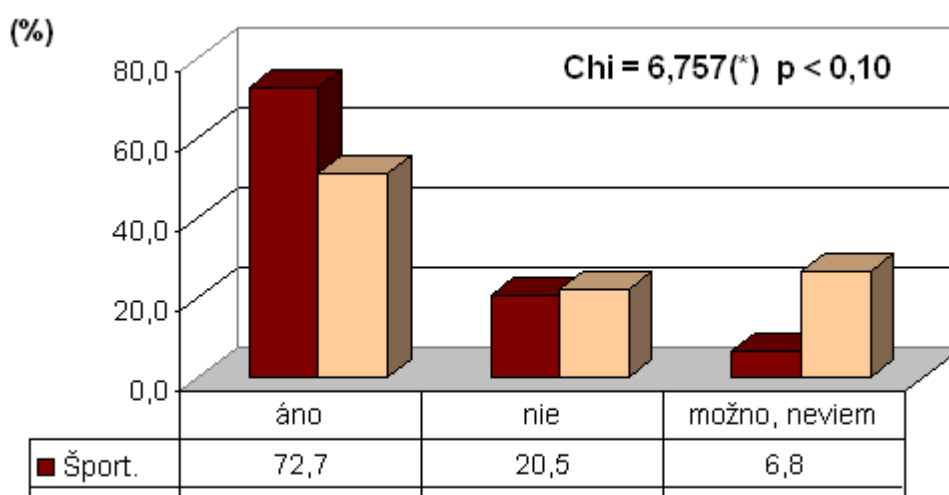
Väčšina športujúcich respondentov vo všetkých troch vekových kategóriách je toho názoru, že alkohol je návykovou látkou. Najviac si to zrejme uvedomujú žiaci v najvyššej vekovej kategórii (86%), ktorí už pravdepodobne majú širší vedomostný rozhľad a možno i skúsenosti. Podobne sa zdá pochopiteľné, že najvyššie percento žiakov, ktorí nevedia o tom, že je to návyková látka, vyskytuje sa v najnižšej vekovej kategórii. To súčasne poukazuje aj na potrebu účinnejšie ich oboznamovať s nebezpečenstvom návykovosti na alkohol. S týmito odpoveďami úzko súvisí aj tvrdenie najmladšej vekovej kategórie, že alkohol nie je návyková látka (až jedna pätina respondentov).

Odpovede nešportujúcich žiakov sú značne nepriaznivejšie. V najnižšej vekovej kategórii sa len polovica respondentov vyjadrila, že alkohol je návyková látka a druhá polovica z nich buďto o tom nevie, alebo toto tvrdenie popiera. Pomerne vysoké percento aj v strednej vekovej kategórii je takých, ktorí nesúhlasia s tvrdením, že alkohol je návyková látka.

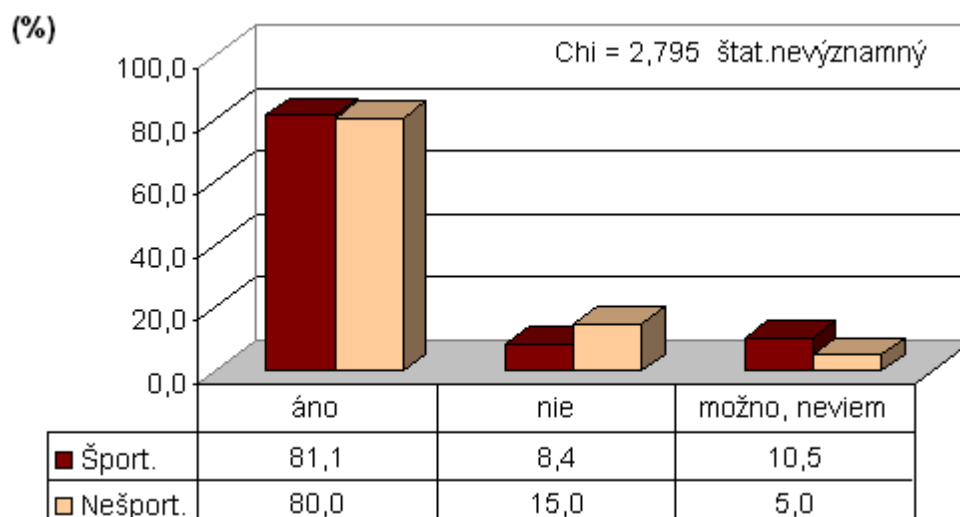
ALKOHOL - Je alkohol návyková látka ?

Obr. 12

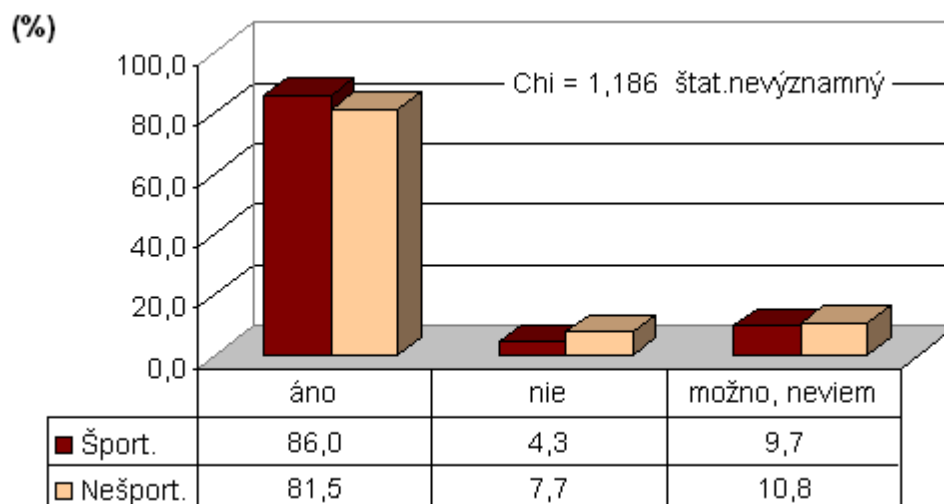
Športovci - nešportovci (10 - 11.roč.)

Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

že v
výsled
na otá

	Spolu (346)		Dievčatá (213)		Chlapci (133)		t-test
	počet	%	počet	%	počet	%	
Áno	121	35,0	61	28,6	60	45,1	1,909
Nie	132	38,2	81	38,0	51	38,3	0,035
Nie, ale chcel by viac vedieť	89	25,7	70	32,9	19	14,3	1,898

Teda len tretina z nich si myslí, že má o drogovej problematike dostatočné vedomosti, pričom štvrtina respondentov by chcela o problematike vedieť viac.

8.3 Nelegálne drogy

Ako reagovali na ponúknutú drogu?

Respondenti vo všetkých troch vekových kategóriách ju vo väčšine prípadov odmietli, pritom športujúci žiaci vo väčšom počte ako nešportujúci. Podľa očakávania najvyššie percento odmietajúcich je v kategórii 10-11 ročných športujúcich, tam je aj najväčší rozdiel medzi športujúcimi a nešportujúcimi. Najmenší rozdiel medzi nimi je v kategórii 13-14 ročných. Potom sa v kategórii 17-18 ročných rozdiel opäť markantne zväčšuje.

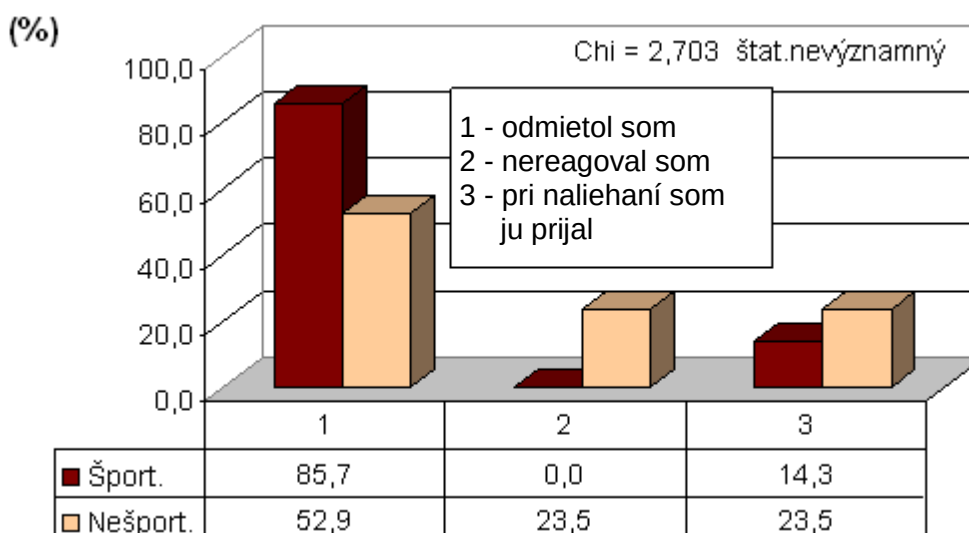
Vzniká otázka, ako si vysvetliť pomerne vysoké percento tých, ktorí drogu po naliehaní prijali – a to tak v skupine športujúcich ako i nešportujúcich. Najmladšia kategória športujúcich ju síce prijala len v 14,3 %, ale vo vyšších kategóriách je to viac ako jedna tretina športujúcich. Najvyššie percento nešportujúcich, ktorí po naliehaní drogu prijali, je medzi 17-18 ročnými a to takmer 40%.

Z odpovedí sa nedá vydedukovať aký druh drogy mali respondenti na mysli, respektíve či nezahrňovali pod drogy aj alkohol a tabak. Vzhľadom na vysoké percentá respondentov, ktorí drogu po naliehaní prijali, je takmer nepredstaviteľné, že by sa jednalo len o nelegálne drogy. Nepredstaviteľné aj preto, že tak odpovedal aj vysoký počet športujúcich žiakov. Získané údaje hovoria však o tom, že žiaci sa nechali nahovoriť na užívanie drog inými osobami. To nás oprávňuje uzatvárať, že sa nechajú ovplyvniť aj v pozitívnom zmysle, že drogy zásadne nemajú prijímať a že je potrebné hľadať a realizovať naďalej účinné kanály intervencie do ich vedomia.

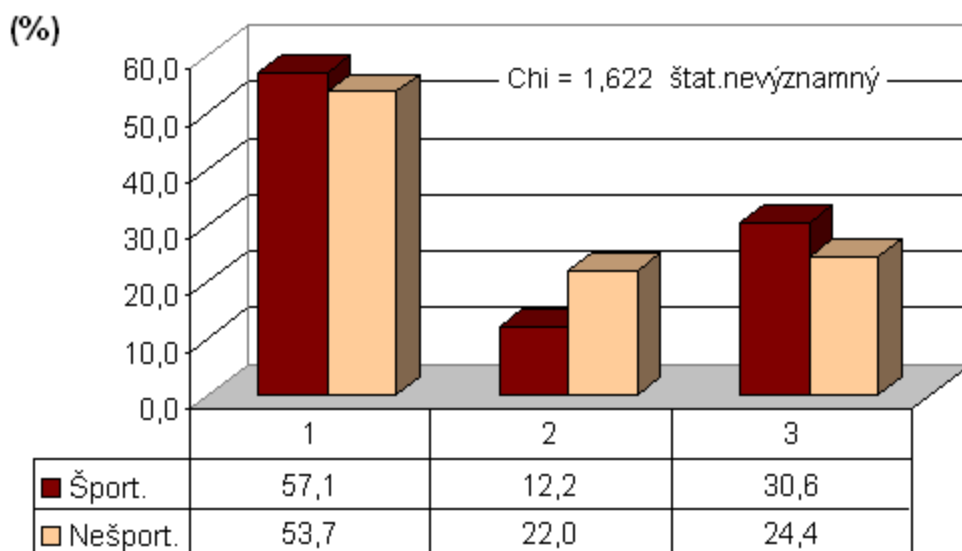
D R O G Y - Ako reagovali na ponúknutú drogu ?

Športovci - nešportovci (10 - 11.roč.)

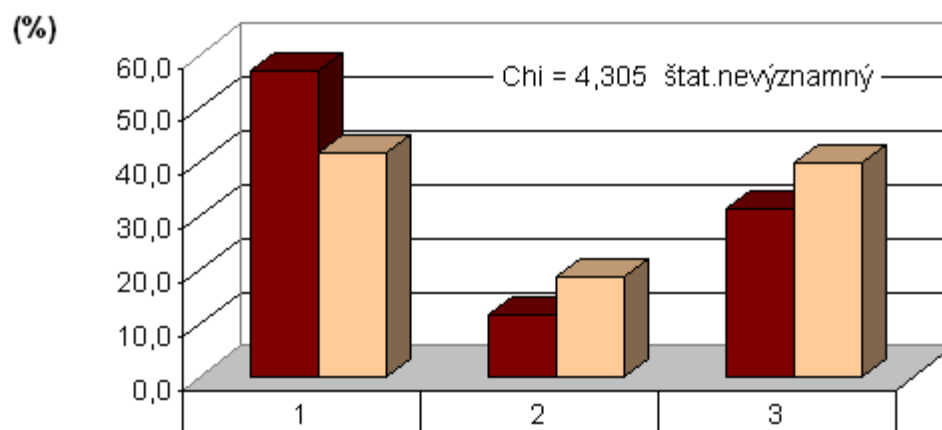
Obr. 13

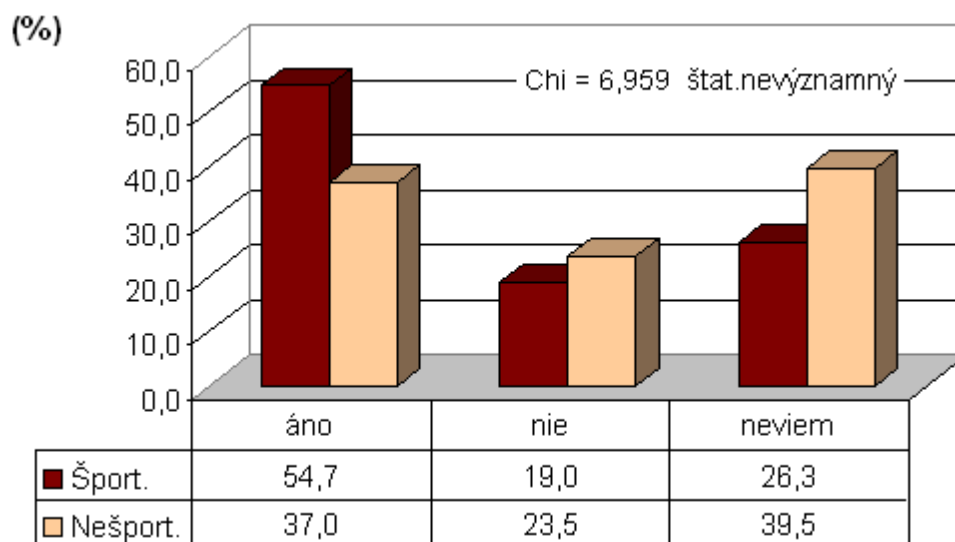
Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

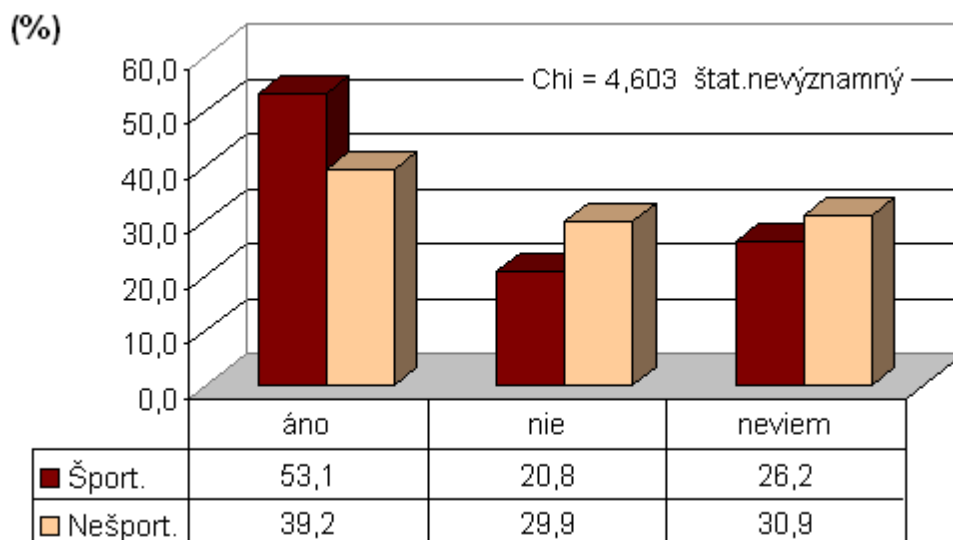
Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

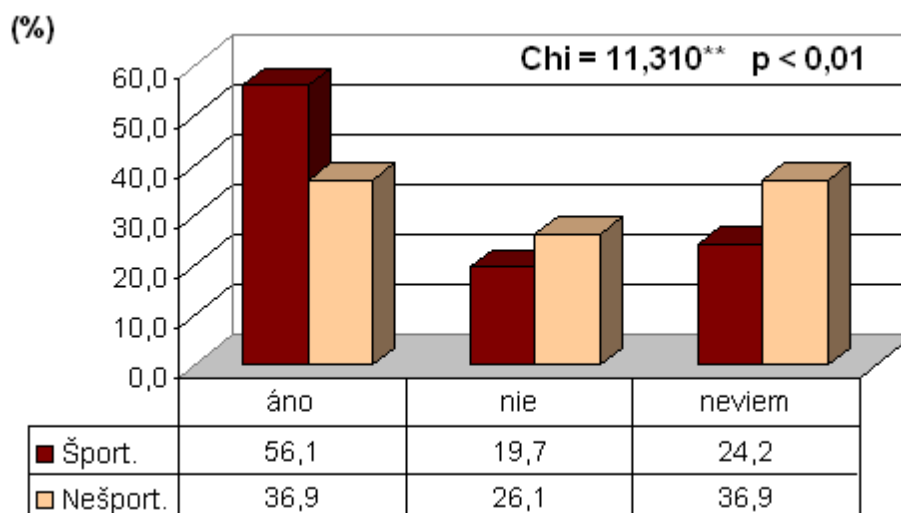
D |
Šp

Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

Mô.

klac

sa však nepochopiteľné, že jedna pätina športujúcich udáva, že tomu tak nie je a štvrtina nevie o tom, že by šport mohol byť dobrým prostriedkom proti užívaniu drog.

Z nešportujúcich respondentov sú pozitívne odpovede percentuálne nižšie ako u športujúcich (vyše tretiny z nich), no o to vyšší je počet odpovedí, ktoré svedčia o tom, že nešportujúci nesúhlasia s tým, že šport môže byť dobrým prostriedkom proti užívaniu drog, alebo o tom nevedia.

Pri kladení tejto otázky do dotazníka sme predpokladali jednoznačnejšie pozitívne označenie športu respondentmi za vhodný prostriedok. Neočakávané znepokojujúce výsledky možno zdôvodniť najmä dvoma faktormi. Po prvé, respondentom skutočne chýbajú vedomosti o pozitívach športovej činnosti v súvislosti s drogovou závislosťou a po druhé, zaiste vychádzali z poznatkov, že viacerí športovci už podľahli drogám (resp. používali podporné prostriedky) a teda neveria, že šport by mohol hrať pozitívnu úlohu v boji proti užívaniu drog. Možno však predpokladať, že takéto poznatky mohli získať zo správ o vrcholových športovcoch nie o športovcoch rekreačných. Znamená to, že v novom dotazníku bude potrebné tento fakt zohľadniť a upresniť dikciu.

Obe alternatívy vysvetlenia kvality odpovedí však len akcentujú potrebu intenzívnejšej a účinnejšej osvetovej a vzdelávacej činnosti na školách.

Myslíš si, že žiaci, ktorí športujú neužívajú drogy?

Najvyššie percento tých, ktorí si to myslia, nachádza sa medzi 10-11 ročnými športujúcimi žiakmi a to jedna tretina. V ďalších dvoch vekových kategóriách sú počty súhlasiacich – tak v skupine športujúcich ako i nešportujúcich respondentov – nízke. Značné počty respondentov si nemyslia, že žiaci, ktorí športujú neužívajú drogy. Je však otázne, do akej miery by sa dali konfrontovať predstavy žiakov so skutočnosťou a tiež – podobne ako v predchádzajúcej otázke – aké druhy drog mali respondenti na mysli: či len nelegálne drogy alebo aj alkohol a tabak. To môže značne zmeniť pohľad na hodnotenie výsledkov.

Veľká väčšina respondentov udáva na otázku v záhlaví jednak zápornú odpoveď alebo neistú (neviem isto či je tomu tak). Najviac sa však zhodujú vo všetkých vekových kategóriách športujúcich i nešportujúcich tí respondenti, ktorí nie sú si istí.

Prekvapujúce je vysoké percento respondentov 13-14 ročných a 17-18 ročných, ktorí nesúhlasia s tým, že žiaci ktorí športujú neužívajú drogy – a to až vyše polovice z nich. Dokonca športujúci 17-18 roční respondenti dosahujú až 59,4% záporných odpovedí. To by mohlo nasvedčovať tomu, že títo už majú viac poznatkov o drogujúcich športovcoch ako ich mladší spolužiaci a tiež, že asi dôvernejšie prenikli medzi športujúcu mládež. V žiadnom prípade to nevrhá na športujúcich pozitívne svetlo, a to ani vtedy ak by sme medzi drogy zahrnuli legálne i nelegálne.

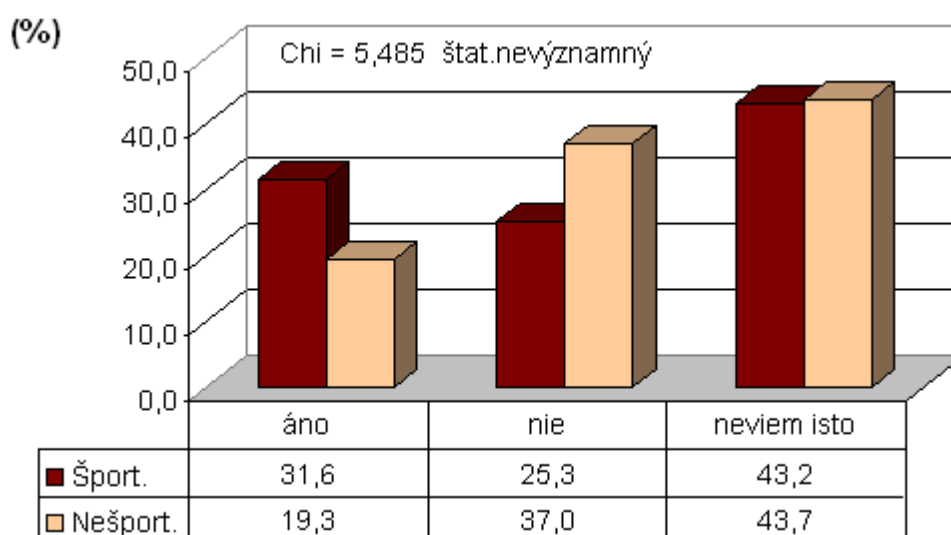
Odpovede na otázku uvedenú v nadpise evokujú potrebu hlbšie preskúmať názory žiakov na svojich športujúcich spolužiakov. Precíznejšie a možno aj detailnejšie naformulovať otázky, ktoré by priniesli poznatky o užívaní drog u športujúcej mládeže.

Avšak ani športujúci jedinci sa nevyhýbali alkoholu a drogám. Hlavné dôvody pre užívanie drog sú podľa HENDLA (1999) podobné u športujúcich ako aj u nešportujúcich: telesný efekt, duchovno- emocionálny efekt, ľahká možnosť získania drogy, nuda, príležitosť na večierku a pod. Ale výkonnostne športujúci užívali drogy aj ku zvyšovaniu výkonu alebo ku zmierneniu bolesti. Preto sa napríklad rozhodli užívať amfetamin („urýchľovač“) a kodeín. Výpoveď jedného z nich: „Užíval som urýchľovač pred futbalovým zápasom, nechcel som byť unavený ako prvý. Chcel som pre zápas urobiť všetko, čo bolo v mojich silách.“

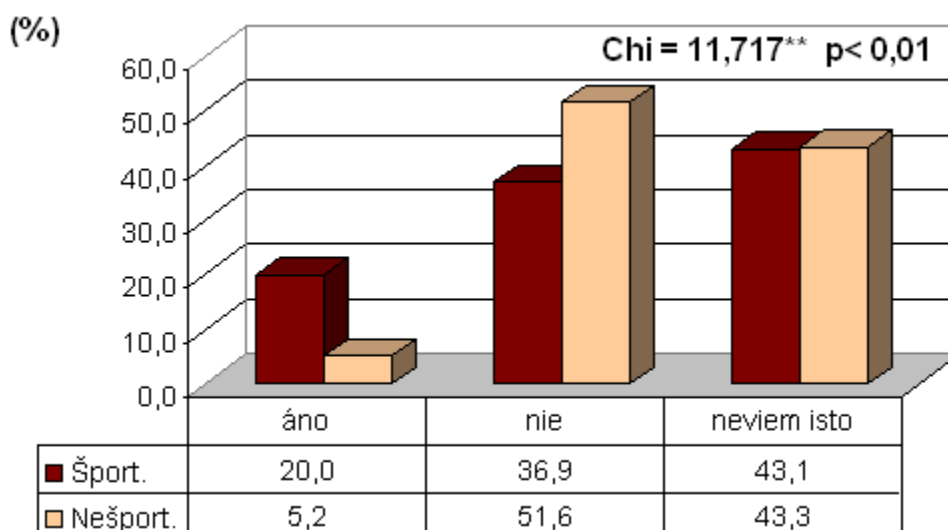
D R O G Y - Myslíš si, že žiaci ktorí športujú neužívajú drogy ?

Športovci - nešportovci (10 - 11.roč.)

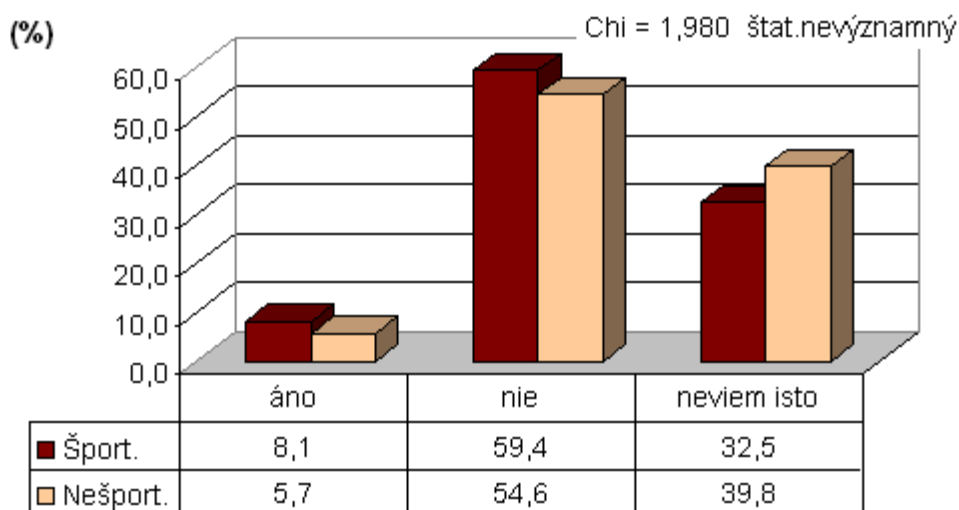
Obr. 15

Športovci - nešportovci (13 - 14.roč.)

Športovci - nešportovci (17 - 18.roč.)

9. Súhrn

Výskumná úloha „ Športové aktivity ako forma špecifickej primárnej prevencie drogovej závislosti u mládeže “ bola vedená v plánoch výskumných úloh na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici (v r. 2001-2003). Úlohu riešil kolektív pracovníkov Katedry telesnej výchovy. Výskum sa realizoval na základných a stredných školách banskobystričského regiónu. Predložená publikovaná práca je výťahom z tejto výskumnej úlohy. Výskumnú vzorku tvorilo 749 respondentov, z toho vo vekovej kategórii 10-11 ročných-214, v kategórii 13-14 ročných -227, v kategórii 17-18 ročných – 308.

Problematike užívania drog u mládeže sa na Slovensku venuje značný počet odborníkov prevažne z radov pedagógov a lekárov. Na základe výskumu všetci konštatujú, že počet užívateľov drog je neprimerane vysoký, že sa z roka na rok zvyšuje a že sa veková hranica ich užívateľov hrozivo znižuje, takže narastá aj počet žiakov na základných školách, ktorí tvoria časť populačnej zložky skúšajúcej drogy.

Zo štúdia výskumných prác o užívaní drog mládežou možno dedukovať, že autori sa síce venujú monitoringu súčasného stavu a v určitom zmysle aj prevencii v boji proti užívaniu drog, avšak menej sa zameriavajú na dosiahnutie zmien v spôsobe života mládeže, na ponuku takých prvkov v štruktúre aktivít voľného času, ktoré by mohli pozitívne ovplyvniť jeho

trávenie v zmysle vyhýbania sa drogám. Možno aj preto absentuje v publikovaných materiáloch tematika významu, možností a využívania športovo-rekreačných aktivít, ako jedného z možných účinných prostriedkov v protidrogovej výchove.

O športovaní sa už dlhšie usudzuje ako o úspešnom prostriedku prevencie. Pritom pod športovaním sa nemyslí len podávanie vrcholových výkonov, ale najmä športovanie zo záľuby, pre potešenie, pre dobré pocity, zábavu a pod. Zdôvodňuje sa to najmä pestrosťou obsahu a foriem športových aktivít, pozitívnou emocionalitou, trvalejšou príťažlivosťou a tiež prístupnosťou, teda možnosťou zapojiť sa do športovania komukoľvek a to aj jedincom pohybovo netaľentovaným, netrénovaným a výkonnostne neorientovaným. Na základe uvedeného sa predpokladá, že v širokom protidrogovom fronte môže byť športová (športovo-rekreačná) činnosť účinnou hrádzou, ktorá môže výrazne sťažiť cestu drogy k mládeži.

Rozhodli sme sa preto spoznať aspoň v skromnej miere názory mladých ľudí na drogovú závislosť žiakov v korelácii s ich aktívnym športovaním alebo športovou pasivitou, zistiť výskyt športujúcej a nešportujúcej školskej populácie medzi užívateľmi legálnych drog a porovnať ich navzájom v troch vekových kategóriách: 10-11 ročných, 13-14 ročných, 17-18 ročných a zo získaných údajov vyvodiť závery.

Z rodinnej anamnézy vyplýva, že väčšina žiakov vo všetkých troch kategóriách býva s rodičmi. U príbuzných býva najviac žiakov 10-11 ročných, v inom zariadení (pravdepodobne v internátoch) býva najviac 17-18 ročných žiakov. Prekvapujúce je vysoké percento 10-11 ročných žiakov (15%) , ktorí majú len matku a takisto sa v tejto vekovej kategórii vyskytuje aj najvyššie percento rozvedených rodičov (22,9%). Sú to žiaci, ktorí sa nachádzajú takmer od narodenia už v nových spoločenských podmienkach, takže tento stav je pravdepodobne odrazom súčasnej spoločnosti.

Prekvapujúci je vysoký počet tých respondentov, ktorí uvádzajú, že pravidelne športujú (47,6%). Vzhľadom na to, že toto číslo nezodpovedá realite, možno usudzovať, že respondenti nepochopili správne obsah výrazu „pravidelne športovať“. Pri zisťovaní dôvodov nešportovania sme zistili, že najčastejšou odpoveďou – ktorú uvádza pätina respondentov – je, že sa venujú radšej iným činnostiam. Avšak viaceré ďalšie odpovede svedčia o tom, že v predstavách žiakov sa poníma šport pravdepodobne len ako vrcholový. Svedčia o tom početné odpovede odôvodňujúce športovú pasivitu nedostatkom peňazí, chýbajúcim športovým výstrojom a absenciou miesta na športovanie. Vyskytujú sa však aj odpovede nemám k športu vzťah, alebo nevidím v športovaní zmysel, čo svedčí o potrebe intenzívnejšieho presviedčania o význame športu pre ich organizmus.

Respondenti všetkých kategórií hodnotia športujúcich spolužiakov veľmi pozitívne: obdivujú ich a sú im sympatickí. Pozoruhodné je konštatovanie respondentov, že športujúci vynikajú tak po duševnej ako i telesnej stránke. S podobnou charakteristikou sa možno stretnúť zriedkavo. Tieto odpovede by bolo dobré využiť pri propagovaní športovania.

Zatiaľ čo vo väčšine výskumov analyzujúcich aktivity detí a mládeže vo voľnom čase zaberá prvé miesto sledovanie televízie, v našej vzorke je to počúvanie hudby. Vo vyšších vekových kategóriách ho udávajú až dve tretiny respondentov. Pozoruhodné je, že približne rovnaký percentuálny výskyt je v troch položkách: sledovanie televízie, hry s kamarátmi a hry na počítači. Celkove možno konštatovať, že žiaci venujú svoj voľný čas najmä receptívnym aktivitám.

Zo získaných odpovedí možno dedukovať, že fajčenie tabakových cigariet – aj napriek antifajčiarskej osvete – je stále lákavé a populárne. Svedčí o tom napr. 38% žiakov vo veku 10-11 rokov, ktorí už fajčenie vyskúšali a 25% žiakov, ktorí fajčenie zopakovali. Z celej vzorky respondentov vyskúšalo fajčenie až 65% a zopakovalo ho 56,5%. Paralelne so zvyšujúcim sa vekom žiakov zvyšuje sa aj počet tých, ktorí už fajčenie zopakovali (a časť z nich fajčí sústavne), takže v kategórii 17-18 ročných je to až 71,5 %. Čísla o počte žiakov, ktorí si zafajčia každý deň sú alarmujúce (13-14 r. 69,8%, 17-18 r. 63%) a sú vyššie ako u iných autorov. Najčastejšie ponúkol respondentov prvou cigaretou kamarát (60,6%) a často si ju vzali sami (27,3%).

O negatívnom vplyve fajčenia na zdravie je presvedčených až 86,3% respondentov, pričom vo všetkých vekových kategóriách je toto percento približne zhodné. Možno predpokladať, že v týchto percentách sú zahrnutí aj žiaci, ktorí síce fajčia, ale aj napriek tomu sú presvedčení o škodlivosti cigariet. Najfrekvencovanejším dôvodom k vyfajčeniu prvej cigarety bola zvedavosť okolo 75%. V publikovaných materiáloch uvádzajú žiaci pomerne často ako dôvod stresové situácie, v našom výskume však len okolo 8%. Žiaci vo väčšine prípadov usudzujú, že šport môže byť vhodným prostriedkom proti fajčeniu (32,5%). Pomerne nízke percento respondentov si myslí, že dobrý športovec nesmie fajčiť (55,6%), predpokladali sme, že ich bude väčší počet.

Vysoké percento žiakov, ktorí ochutnali víno nie je prekvapujúci. Veď víno sa často v povedomí ľudí ani k alkoholu nepriradzuje, takže neplatia naň také prísne pravidlá „prohibície“ ako je tomu u tvrdého alkoholu. Už u 10-11 ročných žiakov sa vyskytla ochutnávka vína v 68,1% odpovedí. Vo vyšších vekových kategóriách je to až nad 90%. Tretina z najmladších respondentov udáva, že sa tak stalo v tom roku, keď sa výskum konal (2000). Vekovo najstarší respondenti udávajú, že to bol najčastejšie kamarát, ktorý ich

ponúkol vínom (55,3%), ale v kategórii 10-11 ročných to bol najčastejšie rodič (39,5%). Čo sa týka frekvencie pitia vína, vo všetkých troch kategóriách uvádza vyše polovice respondentov, že ho pijú len niekedy, nepravidelne. Druhá najčastejšia odpoveď je, že sa k vínu dostávajú jedenkrát týždenne.

Percento respondentov, ktorí už okúsili chuť tuhého alkoholu sa s pribúdajúcimi rokmi zvyšuje, avšak medzi kategóriou 13-14 ročných a 17-18 ročných je už malý rozdiel. Pri porovnaní respondentov, ktorí ochutnali víno, s tými, ktorí ochutnali tuhý alkohol, sme zistili, že percento ochutnávačov tuhého alkoholu bolo nižšie. Pozoruhodné je, že štvrtina 10.-11. roč. uvádza, že ho ochutnali ešte pred dovŕšením roku v skúmanej kategórii, u 17-18 ročných sú to takmer dve tretiny respondentov. Podobne ako pri ponúknutí vínom, aj tuhým alkoholom najčastejšie ponúkal kamarát. Najčastejší výskyt ponúknutia od rodiča sa vyskytuje u 10-11 ročných žiakov a najnižší u 17-18 ročných. Ponúknutie od spolušportujúcich bolo – podobne ako pri víne- úplne výnimočné. Štvrtina respondentov označila chuť alkoholu ako príjemnú, štvrtina ako nepríjemnú a viac ako štvrtina ako neutrálnu. Aj k pitiu tuhého alkoholu sa dostávajú frekventanti najčastejšie nepravidelne, len niekedy. Avšak až štvrtina z nich udáva, že sa k alkoholu dostáva 1 x týždenne (u 10-11 ročných je to pätina). Takmer 80% respondentov je toho názoru, že tuhý alkohol je návyková látka, pričom vo vyšších vekových kategóriách je percento týchto odpovedí vyššie. U 10-11 ročných však o tom nevie až jedna pätina žiakov.

Percento tých žiakov, ktorým už bola ponúknutá droga (nelegálna), sa zvyšuje s pribúdajúcimi rokmi. V najvyššej vekovej kategórii našej vzorky je to až 55,9 %, Tých , ktorým droga nebola ponúknutá je najviac v kategórii 10-11 ročných (86,9%) a so zvyšujúcim sa vekom toto percento klesá. Iba 0,3% žiakov nebola si istá, že to bola droga. To znamená, že všetci ostatní vedeli, že sa jedná o drogu. K ponuke drogy pri spoločenskej udalosti dochádzalo najčastejšie u 17-18 ročných (25,6%) a najredšie v kategórii 10-11 ročných (len 4,3%). Avšak pri postávaní s kamarátmi sa tak stalo najčastejšie práve u najmladšej a u strednej kategórie. U najstarších je to najčastejšie diskotéka, koncert, kino. Prekvapujúce je nízke percento ponuky v dome (vo vchode, na schodoch, v pivnici). Na športovom podujatí je to len 1,3%. Žiaci si zrejme neuvedomujú nebezpečenstvo vzniku návyku na drogu, lebo ju odmietlo len 51,3 % respondentov a 32,5 % ju po naliehaní prijalo, najviac z najvyššej vekovej kategórie (36,5%). Polovica z opýtaných vie o svojich kamarátoch, že občas užívajú drogy, dokonca v kategórii 17-18 ročných je to až 70,5%. Tieto vysoké percentá môžu signalizovať, že o používaní drog možno od respondentov získať aj ďalšie informácie.

Prekvapujúco málo respondentov je toho názoru, že šport možno označiť ako úspešný prostriedok boja proti užívaniu drog (len 45,6%), pričom tretina z celej vzorky nevie o takomto pozitívnom vplyve športu a pätina ho dokonca popiera. Žiaci nie sú presvedčení ani o svojich športujúcich spolužiakoch, že neužívajú drogy. Až 44,7% tvrdí, že si nemyslia, že žiaci, ktorí športujú neužívajú drogy a iba 13,8% si to myslí.

Aj napriek tomu, že v literatúre sa možno stretnúť s početnými konštatovaniami o pozitívnej úlohe športu v boji proti drogovej závislosti, len málo z autorov overuje svoje tvrdenie výskumom. Ak áno, tak sa zameriavajú len na malý región, resp. na malú vzorku respondentov, z jednej vekovej kategórie, alebo osobitne len vo vzťahu ku jednej z drog. Preto sme zamerali výskum na získanie komplexnejších poznatkov a na porovnanie vzťahu k drogám u športujúcej a nešportujúcej mládeže.

Z výskumu vyplýva, že športujúci žiaci vo všetkých troch vekových kategóriách zopakovali po prvom pokuse fajčenie 1-5 krát vo väčšom percente ako nešportujúci. To sa však prejavilo len pri tomto nízkom počte opakovaní fajčenia. S pribúdajúcou frekvenciou fajčenia- až po „fajčí sústavne“ – však pribudlo fajčiarov v radoch nešportujúcich. Väčšina respondentov všetkých troch kategórií je toho názoru, že fajčenie škodí zdraviu. Najviac súhlasných odpovedí v kategórii 10-11 ročných, kde je aj najvyšší rozdiel medzi odpoveďami športujúcich a nešportujúcich respondentov (štatisticky signifikantný) v prospech športujúcich. Pozitívne odpovede športujúcich dosahujú jednotlivo i súhrnne vyššie hodnoty ako odpovede nešportujúcich. Väčšina respondentov vo všetkých vekových kategóriách je toho názoru, že šport je vhodný prostriedok proti fajčeniu, pričom v každej vekovej kategórii bolo vyššie percento súhlasiacich športujúcich žiakov. Celkove je percento kladných odpovedí žiakov pomerne nízke, veď v priemere nedosahuje ani polovicu z nich. Vysoké percento respondentov, ktorí si myslia, že šport je len čiastočne vhodný prostriedok, môže svedčiť o tom, že mnohí z nich buďto športové aktivity nechápu ako účinný prostriedok proti fajčeniu, alebo poznajú prípady športovcov, ktorí fajčia a teda im fajčenie pri športovaní neprekáža.

Pri zisťovaní frekvencie pitia vína, najviac odpovedí sa nachádzalo v kolonke „len niekedy, nepravidelne“ a to tak u športujúcich ako aj u nešportujúcich. Jedenkrát týždenne sa dostáva k vínu v kategórii 13-14 ročných pomerne vysoké percento nešportujúcich (28,6%), zatiaľ čo u športujúcich len 4,4%. Naproti tomu u 17-18 ročných respondentov je to o málo vyššie percento športujúcich žiakov. Z odpovedí na otázku o frekvencii pitia tuhého alkoholu vyplynulo, že najvyššie percento udávajú respondenti oboch vyšších kategórií v kolonke „niekedy, nepravidelne“. Pozoruhodné je, že rozdiely medzi športujúcimi a nešportujúcimi

žiakmi sú vo výskyte minimálne a nie sú štatisticky významné. Väčšina športujúcich respondentov vo všetkých troch vekových kategóriách je toho názoru, že alkohol je návykovou látkou. Najviac si to uvedomujú žiaci z najvyššej vekovej kategórie (86%), ktorí už pravdepodobne majú širší vedomostný rozhľad a možno i skúsenosti. Odpovede nešportujúcich respondentov sú značne nepriaznivejšie najmä v kategórii 10-11 ročných a 13-14 ročných.

Respondenti vo všetkých troch vekových kategóriách vo väčšine prípadov ponúknutú drogu odmietli, pritom športujúci žiaci vo väčšom počte ako nešportujúci. Najvyššie percento odmietajúcich je v kategórii 10-11 ročných športovcov, tam je aj najväčší rozdiel medzi športujúcimi a nešportujúcimi. Najmenší rozdiel medzi nimi je v kategórii 13-14 ročných, ktorý sa potom v kategórii 17-18 ročných markantne zväčšuje. Vo všetkých vekových kategóriách boli respondenti toho názoru, že šport môže byť dobrým prostriedkom proti užívaniu drog. Športujúci žiaci však vykazujú oveľa vyššie percento súhlasiacich (54%) ako nešportujúci (37,7%). Aj napriek tomu sú tieto výsledky neuspokojivé. Ťažko je uveriteľné, že jedna pätina športujúcich udáva, že tomu tak nie je a štvrtina športujúcich nevie o tom, že by šport mohol byť dobrým prostriedkom proti užívaniu drog. V skupinách nešportujúcich žiakov sa spomínané negatívne odpovede vyskytujú ešte vo väčších počtoch ako u športujúcich. Najvyššie percento respondentov, ktorí si myslia, že športujúci žiaci neužívajú drogy sa nachádza medzi 10-11 ročnými športujúcimi respondentmi a to jedna tretina. V ďalších dvoch vekových kategóriách sú počty súhlasiacich tak v skupine športujúcich ako i nešportujúcich – značne nižšie, dokonca u 17-18 ročných je to len 8,1%. Prekvapujúce je vysoké percento nesúhlasiacich s predloženým postulátom a to aj u športujúcich žiakov, dokonca v kategórii 17-18 ročných dosahujú takéto záporné odpovede až 59,4%.

10. Závery

Vcelku možno konštatovať, že vytýčený cieľ a úlohy výskumu boli splnené. Výskum priniesol viaceré nové (aj originálne) poznatky, ktoré obohacujú teóriu i prax prevencie drogovej závislosti. Výsledky poukazujú na stúpajúcu tendenciu výskytu užívania drog paralelne so zvyšujúcim sa vekom žiakov. Aj keď v najvyššej vekovej kategórii (17-18 roč.) sú často výsledné percentá pozitívneho vzťahu ku drogám najvyššie, dochádza niekedy

k prekvapujúcim údajom aj v kategórii 10-11 ročných žiakov. Fenomén športu bol do značnej miery aj v našom výskume potvrdený ako pozitívny činiteľ supľujúci užívanie drog u školskej mládeže a brániaci vzniku adhézie k športu. Percento športujúcich žiakov, ktorí konzumujú alkohol, fajčia a užívajú nelegálne drogy, je nižšie ako u nešportujúcich žiakov, aj keď rozdiely nie sú vždy také markantné ako sme predpokladali. Potvrďuje sa teda, že športovanie možno využiť ako intervenujúci prostriedok pri tvorbe pozitívnej adhézie ku drogám. S týmto postulátom by sa mali v čo najväčšej miere oboznámiť riaditelia a učitelia na školách všetkých stupňov.

Medzi najdôležitejšie úlohy primárnej prevencie drogovej závislosti patrí pôsobenie na kognitívnu stránku žiaka. Z výsledkov nášho výskumu možno dedukovať, že vedomosti o pozitívach športovania, o zdravom spôsobe života, o zdravotne hygienických návykoch, o vplyve cielene zameranej pohybovej činnosti na človeka nie sú dostačujúce. Málo sa využívajú poznatky a skúsenosti o tom, že šport znižuje riziko podľahnutia drogám. Žiaci si neuvedomujú v plnej miere nebezpečenstvo, ktoré pre nich vyplýva z opakovaného užívania aj malých dávok drog akejkoľvek povahy.

Aj z výsledkov nášho výskumu nepriamo vyplýva, že najvýznamnejšími činiteľmi pri ovplyvňovaní vzťahu žiakov k drogám sú škola a rodina. V oboch prípadoch sa má akcentovať nielen funkcia vzdelávateľská, funkcia prehľbovania vedomostí o drogách, ale aj vytváranie možností pre užitočné trávenie voľného času pohybovými (najmä športovo-rekreačnými) aktivitami, ktoré sú pre mládež lákadlom a sú silným konkurentom užívania drog. Preto sa odporúča poskytovať na školách väčší priestor organizovaniu súťaží športového charakteru, budovaniu priestorov a zariadení pre rôzne druhy športovania, návšteve športových podujatí, oboznamovaniu žiakov s formami osobného zdokonaľovania pohybových schopností, športovaniu v rodine ap. Pomôcť môže aj organizovanie besied a seminárov so športovcami (vrcholovými i rekreačnými), s takými, ktorí môžu slúžiť ako nasledovania hodný príklad a tiež s osobami, ktoré zanechali natrvalo fajčenie, pitie alebo užívanie drog.

Vzhľadom na to, že drogové nebezpečenstvo je stále aktuálne a že počty užívateľov drog neustále narastajú, bude potrebné aj naďalej hľadať formy a metódy ako mu čeliť. Ak sa športovanie ukazuje ako účinný prostriedok užitočného trávenia voľného času a teda ako činiteľ, ktorý saturuje a usmerňuje záujmy žiakov iným smerom ako je užívanie drog, treba vo výskume tohto fenoménu pokračovať. Výsledky nášho výskumu prinášajú bohatý informačný a podnecujúci materiál, ktorý bude možné využiť pri ďalšom skúmaní postojov a vzťahov

školskej mládeže ku drogám a najmä k tvorbe takých protidrogových programov, ktoré budú akcentovať využitie športovo-rekreačných aktivít.

Výsledky nášho výskumu poskytneme Ministerstvu školstva SR, Slovenskej asociácii športu na školách, Metodicko-pedagogickým centráм, fakultám, ktoré pripravujú budúcich učiteľov a trénerov, centru pre liečbu drogových závislostí, Národnému centru podpory zdravia, komisii Slovenského olympijského výboru „Športom proti drogám“, Občianskemu združeniu športom proti drogám“.

11. Literatúra

1. BÓNOVÁ, S.: Prieskum fajčenia u mládeže. Výživa a zdravie, 29, 1984, 10, s. 230-231.
2. BOROŠOVÁ, Z.- BUSTÍNOVÁ, L.: Niektoré aspekty konzumácie alkoholu u vysokoškolákov. In: 4. vedecká konferencia CO-MAT-TECH ' 96. Trnava, Materiálovotechnická fakulta STU 1996, s. 121-123.
3. BROSKA, E.- ROLNÍKOVÁ, B.- ŠIMÍČEK, V.: Názory študentov Trenčianskej univerzity na pohybovú aktivitu a aplikáciu telesnej výchovy v učebných programoch fakúlt. In: Optimalizácia zaťaženia v telesnej a športovej výchove. Bratislava, STU 2000, s. 18-25.
4. BRYNIN, M.: Smoking Behaviour. Predisposition or adaptation? Journal of Adolescence, 22, 1999, 635-646.
5. CEJPEK, K. – CEJPEKOVÁ, J.: Základná determinanta primárnej prevencie drogových závislostí v škole. In: Quo vadis výchova...?, Bratislava, IUVENTA 1997, s.113-119.
6. DOKTOROV, A.-HOLOTŇÁKOVÁ, D.: Drogy v školách. In: Pedagogická revue, 1998, roč. 50, mimoriadne číslo, s. 43-52.
7. DROGY - PEDAGOGICKÝ PROBLÉM. Zborník Pedagogickej fakulty UKF. Nitra 1997.
8. HENDL, J.: Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha, Univerzita Karlova, 1999.
9. HRČKA, J.: Mládež, drogy a šport. In: Acta Universitatis Mathiae Belii: Telesná výchova a šport. Banská Bystrica, PF UMB, 2002, Vol. 4, s. 28-32.
10. HRONCOVÁ, J.: Analýza príčin drogovej závislosti a možnosti jej primárnej prevencie v oblasti školstva. In: Acta Universitatis Matthiae Belii. Zborník vedecko-výskumných prác. Banská Bystrica, 1993.

11. KONČEKOVÁ, Ľ.: Drogová problematika učňovskej mládeže. Prešov, Náuka 2001.
12. KOLLÁRIK, T.- BAJČÍK, V.: Cesta k nefajčeniu. Bratislava, Národné centrum podpory zdravia 1998.
13. MAJERČÍKOVÁ, M.: Súčasná rodina v prevencii drogových závislostí dieťaťa predškolského veku. Autoreferát dizertačnej práce. Bratislava, Ved. Rada PF UK 2003.
14. NAGYOVÁ, Ľ.: Drogová závislosť mládeže a voľný čas. In: Olympijské hnutie a šport pre všetkých. Zborník z medzinár. vedeckého seminára. Bratislava, SOV 1996, s. 36-41. Národný program boja proti drogám. Bratislava 1996.
15. NOCIAR, A.: Úvod do liečby drogových závislostí. Bratislava, Asklepios 1996.
16. NOVOTNÝ, I.: Každý učiteľ sa musí rozhodnúť sám. In: Pedagogická revue, 1998, roč. 50, mimoriadne číslo, s. 38-41.
17. ONDICOVÁ, M. Seriál článkov o drogách v časopise SYDNEY 2000, (roč. 1999, 2000) a v čas. ATÉNY 2004 (roč. 2000, 2001).
18. ONDREJKOVIČ, P. – POLIAKOVÁ, E. a kol.: Protidrogová výchova. Bratislava, VEDA 1999.
19. OROSOVÁ, O.: Motivácia fajčenia žiakov základných a stredných škôl. Témy habilitačnej prednášky. Bratislava, Ved. Rada Pedagogickej fakulty UK 2004.
20. PEDAGOGICKÁ REVUE, 1998, roč. 50, mimoriadne číslo.
21. PECHA, O.: Konzumace alkoholu a kouření u studentů středních sportovních škol v České republice. Těl. Vých. Sport Mlád. 70, 2004, 3.
22. PETERA, L.: Mimoškolní pohybové aktivity mládeže na základních a středních školách v České republice. In: Zborník referátov z národnej konferencie Tělesná výchova a sport na přelomu století. Praha, FTVŠ UK 1996, s 131-133.
23. PÉTIOVÁ, M.: Názory mladých lidí na problematiku drog a ich vlastné skúsenosti. In: Pedagogická revue, 50, 1998, mimoriadne číslo, s. 74-84.
24. PERKOVIČ, N. – LOVREKOVIČ, I.: Sportska aktivnost kao oblik nespecifične preventive ovisnosti o drogy. Sisak, Zajednica sportskih udruga i saveza Sisacko-moslavačke županije 2003.
25. PŘEROVSKÝ, J.: Sportem proti drogám. Těl. Vých. Sport. Mlád., 61, 1995, 6, s. 44-45. Program prevencie drogových závislostí P.A.N.D.R.A Bratislava, ARIMES 1999.

26. SLEPIČKOVÁ, J.: Tělesná výchova a sport v protidrogové prevenci. Česká kinantropologie, 1999, Vol. 3, č. 1, s. 57-64.
27. SLEPIČKOVÁ, J.: Sport a volný čas adolescentů. Praha, Univerzita Karlova 2001.
28. SPIELBERGER, C.D.: Psychological Determinants of Smoking Behaviour. In: Tollison, R.D.: Smoking and society: Toward a more balanced assessment. Lexington, MA: D.C. Health Company, 1985, 89-134.
29. STUCK, M.F.: Adolescents, drugs and sports involvement – a qualitative study . U.S. Washington, D.C., Monograph-Book 1985.
30. SYDNEY 2000. Časopis Slovenskej asociácie športu na školách a Slovenského olympijského výboru. Roč. VIII, 1999, č.6, a Roč. IX, 2000, č. 7-8.
31. VALIHOVÁ, M.: Postoje mládeže k drogám a drogovým závislostiam. In: Quo vadis výchova...? Bratislava, IUVENTA 1997.
32. ZUCKERMAN, M.: Sensation Seeking: Beyond the Optimal Level of Arousal. New York, Lawrence Erlbaum Associates 1979.